

T.C

**HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK MÛSİKİSİ ANASANAT DALI
TÜRK MÛSİKİSİ TEZLİ YÛKSEK LİSANS PROGRAMI**

**İSTANBUL SELÂTİN CÂMİLERİ ÖRNEKLEMİNDE
EZAN VE SALÂ GELENEĞİNİN İNCELENMESİ VE
GÜNÜMÜZ İCRALARININ TESBİTİ**

YÛKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ahmet ATMACA

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Güldeniz EKMEN

İstanbul-2019

T.C
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK MÜSİKİSİ ANASANAT DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL SELÂTİN CÂMİLERİ ÖRNEKLEMİNDE
EZAN VE SALÂ GELENEĞİNİN İNCELENMESİ VE
GÜNÜMÜZ İCRALARININ TESBİTİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ahmet ATMACA

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Güldeniz EKMEN

İstanbul-2019

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Musikisi Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Ahmet ATMACA tarafından hazırlanan “*İstanbul Salatin Camileri Örneğinde Ezan ve Sala Geleniğinin İncelenmesi ve Günümüz İcralarının Tespiti*” konulu çalışması jürimizce Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 14.10.2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu):

İmzası

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Güldeniz EKME
: Haliç Üniversitesi (Danışman)

Jüri Üyesi : Doc.Nesibe Özgül TURGAY
: İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyesi : Prof.Mesruh SAVAŞ
:Haliç Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun kararıyla kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Burcu İRMAK YAZICIOĞLU
Vekil Müdür

İSTANBUL SELÂTİN CÂMİLERİ ÖRNEKLEMİNDE EZAN VE SALÂ GELENEĞİNİN İNCELENMESİ VE GÜNÜMÜZ İCRALARININ TESBİTİ

ORIJINALLIK RAPORU

%**22**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**18**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**3**

YAYINLAR

%**11**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

islamansiklopedisi.org.tr
İnternet Kaynağı

%**3**

2

www.nakliyefirmalari.ws
İnternet Kaynağı

%**2**

3

ismailhakkialtuntas.com
İnternet Kaynağı

%**1**

4

wownturkey.com
İnternet Kaynağı

%**1**

5

archive.org
İnternet Kaynağı

%**1**

6

eodev.com
İnternet Kaynağı

%**1**

7

www.bayramakdogan.com
İnternet Kaynağı

%**1**

8

Submitted to Istanbul University
Öğrenci Ödevi

%**1**

07/11/2019

TEZ ETİK BEYANI

(Yüksek Lisans Tezi) olarak sunduğum “İstanbul Selâtin Câmileri Örneğinde Ezan Ve Salâ Geleneğinin İncelenmesi Ve Günümüz İcralarının Tesbiti” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım, Dr. Öğr. Üyesi Güldeniz EKMEN’in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Ahmet ATMACA

ÖNSÖZ

Ezan ve salâ dinî mûsikîmizin en önemli formlarındandır. Her zaman dinîn deruni, estetik yönünü temsil eden ve onu dış dünyaya açan konumda olmuştur. *İstanbul Selâtin Câmileri Örnekleminde Ezan ve Salâ Geleneğinin İncelenmesi ve Günümüz İcralarının Tespiti* isimli çalışmamız Türk Mûsikîsi Ana Sanat Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bana mûsikî karakteri kazandıran, eğiten, dönüştüren çok kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca'ya, tezimin vücûda gelmesini sağlayan, çalışmam esnasında ilgisi ve bilgisi ile bana yol gösteren danışmanım Sayın Doç. Dr. Güldeniz Ekmen'e, tez çalışmamın son aşamasına dâhil olmasına rağmen tezimin tamamlanmasına sunmuş olduğu çok değerli katkılar için Sayın Doç. Nesibe Özgül Turgay'a, ezan ve salâların örnek icrâsında ayrıca notaya aktarımında bilgisini, tecrübesini esirgemeyen neyzen Sayın Ahmet Şahin Bey'e, Hicaz ve Rast makâmında iki ezan notasını çalışmamıza dâhil ettiğimiz Sayın Mehmet Kemiksiz Bey'e, kayıtların CD'ye aktarımında ve notaların bilgisayar ortamında yazılımında göstermiş olduğu gayretlerinden dolayı kıymetli kardeşim Hasan Tahsin Karali ve Ömer Şahin Eren'e, teşekkürü borç bilirim.

İstanbul-2019

Ahmet ATMACA

İÇİNDEKİLER

TEZ ETİK BEYANI	i.
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vi
ÇİZELGELER.....	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xii
1 .GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER.....	3
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	4
4. DİNİ MÛSİKİDE CÂMİ MÛSİKİSİNİN YERİ.....	5
4.1.Dinî Mûsikîde Câmi Mûsikîsinin Yeri	5
4.2.Câmi Mûsikisini Oluşturan Dini Mûsiki Formları ve Formların Sınıflandırılması.....	6
4.2.1.Kuran-ı Kerim Tilaveti	6
4.2.2.Ezanlar.....	6
4.2.3.Tekbir.....	6
4.2.4.İlâhiler	7
4.2.5.Miraciye	7
4.2.6.Mevlevi Ayinleri.....	7
4.2.7.Mevlid-i Nebevi.....	7
4.2.8.Na'tler.	7
4.3.9.Kasideler.....	8
4.2.9.Duraklar	8
4.2.10.Nevbe.....	8
4.2.11.Münâcat (Temcid)	8

4.2.12.Mersiyeler	9
4.2.13.Cumhur Mütazzinliđı.....	9
4.2.14.Savtlar	9
4.2.15.Telbiye	9
4.2.16.Şuğl (Şuğul).....	9
4.2.17.Tesbih (Mahfel Sürmesi)	9
4.2.18.Tevşihler	10
4.2.19.Nefesler (Bektaş)	10
4.2.20.Semahlar (Alevî).....	10
4.3. Selâtin Camileri Ve Diğer Camilerden Ayırt Edici Özellikleri.....	10
4.3.1.İstanbul'un Selâtin Câmileri	13
5. İSLAM'DA EZAN VE SALÂ	14
5.1.Ezanın Anlamı ve Önemi.....	14
5.1.1.Ezan Tarihçesi	14
5.1.2.Osmanlı'da Ezan Geleneği	17
5.1.3.Vakit-Makâm-Ezan İlişkisi.....	18
5.1.4.Ezanın İcrası (Zemin, Meyan, Karar).....	22
5.2.Salânın Anlamı ve Önemi.....	24
5.2.1.Salânın Tarihçesi	24
5.2.2.Osmanlı'da Salâ Geleneği	25
5.2.3.Salâ Nasıl İcra Edilir?.....	26
5.2.4.Salâ Çeşitleri.....	27
5.3.Ezan ve Salâ İcraları Arasındaki Farklılıklar.....	28
6. GÜNÜMÜZDE EZAN VE SALÂ İCRALARI.....	29
6.1.Eyüp Câmii.....	29
6.2.Fatih Câmii.....	30
6.3. Beyazıt Câmii	31
6.4. Süleymaniye Câmii.....	32
6.4. Sultan Ahmet Câmii	33
6.5. Yeni Câmi (Eminönü).....	34

6.6. Nuruosmaniye Câmii.....	35
6.7. Laleli Câmii..i.	36
6.8. Mihrimah Sultan Câmii Külliyesi.....	37
6.9.Yıldız Câmii.....	38
6.10.Pertevniyal Valide Sultan Câmii.....	39
6.11.Ortaköy Büyükmecidiye Câmii	40
6.12.Şehzade Câmii	41
6.13.Beylerbeyi Câmii	42
6.14.Yavuz Selim Câmii.....	43
6.15.Bezmialem Valide Sultan Câmii.....	44
6.16. Rüstem Paşa Câmii.....	45
6.17.Edirnekapı Mihriman Sultan Câmii.....	46
6.18.Beşiktaş Sinan Paşa Camii.....	47
6.19.Sünbül Efendi Câmii.....	48
6.20.Piyale Paşa Câmii	49
6.21.Kılıç Ali Paşa Câmii	50
6.22.Valide-i Cedid Câmii (Gülnuş Emetullah Sultan Camii)	51
6.23.Valide-i Atik Câmii	52
6.24.Üsküdar Selimiye Câmii.....	53
7.SONUÇ.....	55
8.KAYNAKLAR.....	58
9.EKLER.....	62
10.ÖZGEÇMİŞ.....	84

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
A.Ü.İ.F.D.	:	Ankara Üniversitesi İlähiyat Fakültesi Dergisi
C.	:	Cilt
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.z.	:	Hazreti
PBUH.	:	Sallallahü aleyhi vesellem
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
S.A.V.	:	Sallellahü aleyhi vesellem
Vd.	:	Ve diğerleri
Yay.	:	Yayınları

ÇİZELGELER

	Sayfa No
Çizelge 6.1. Eyüp Câmî	29
Çizelge 6.2. Eyüp Câmî.....	30
Çizelge 6.3 Fatih Câmî.....	30
Çizelge 6.4. Fatih Câmî.....	31
Çizelge 6.5. Beyazıt Câmî.....	31
Çizelge 6.6. Beyazıt Câmî	32
Çizelge 6.7. SüleymaniyeCâmî.....	32
Çizelge 6.8. Süleymaniye Câmî.....	33
Çizelge 6.9. Sultan Ahmet Câmî.....	33
Çizelge 6.10. Sultan Ahmet Câmî.....	34
Çizelge 6.11. Yeni Câmî (Eminönü)	34
Çizelge 6.12. Yeni Câmî (Eminönü).....	35
Çizelge 6.13. Nuruosmaniye Câmî.....	35
Çizelge 6.14. Nuruosmaniye Câmî.....	36
Çizelge 6.15. Laleli Câmî.....	36
Çizelge 6.16. Laleli Câmî.....	37
Çizelge 6.17. Mihrimah Sultan Câmî Külliyesi.....	37
Çizelge 6.18. Mihrimah Sultan Câmî Külliyesi.....	38
Çizelge 6.19. Yıldız Câmî.....	38

Çizelge 6.20. Yıldız Câmî.....	39
Çizelge 6.21. Pertevniyal Valide Sultan Câmî.....	39
Çizelge 6.22. Pertevniyal Valide Sultan Câmî.....	40
Çizelge 6.23. Ortaköy Büyükmecidiye Câmî.....	40
Çizelge 6.24. Ortaköy Büyükmecidiye Câmî.....	41
Çizelge 6.25. Şehzade Câmî.....	41
Çizelge 6.26. Şehzade Câmî.....	42
Çizelge 6.27. Beylerbeyi Câmî.....	42
Çizelge 6.28. Beylerbeyi Câmî.....	43
Çizelge 6.29. Yavuz Selim Câmî.....	43
Çizelge 6.30. Yavuz Selim Câmî.....	43
Çizelge 6.31. Bezmialem Valide Sultan Câmî.....	44
Çizelge 6.32. Bezmialem Valide Sultan Câmî.....	44
Çizelge 6.33. Rüstem Paşa Câmî.....	45
Çizelge 6.34. Rüstem Paşa Câmî.....	45
Çizelge 6.35. Edirnekapı Mihrimah Sultan Câmî.....	46
Çizelge 6.36. Edirnekapı Mihrimah Sultan Câmî.....	46
Çizelge 6.37. Beşiktaş Sinan Paşa Câmî.....	47
Çizelge 6.38. Beşiktaş Sinan Paşa Câmî.....	47
Çizelge 6.39. Sünbül Efendi Câmî.....	47
Çizelge 6.40. Sünbül Efendi Câmî.....	48
Çizelge 6.41. Piyale Paşa Câmî.....	48
Çizelge 6.42. Piyale Paşa Câmî.....	49

Çizelge 6.43. Kılıç Ali Paşa Câmî.....	49
Çizelge 6.44. Kılıç Ali Paşa Câmî.....	50
Çizelge 6.45. Valide-i Cedid Câmî (Gülnuş Emetullah Sultan Câmî).....	50
Çizelge 6.46. Valide-i Cedid Câmî (Gülnuş Emetullah Sultan Câmî).....	51
Çizelge 6.47. Valide-i Atik Câmî.....	51
Çizelge 6.48. Valide-i Atik Câmî.....	52
Çizelge 6.49. Üsküdar Selimiye Câmî.....	52
Çizelge 6.50. Üsküdar Selimiye Câmî.....	53

ÖZET

İSTANBUL SELÂTİN CÂMİLERİ ÖRNEKLEMİNDE EZAN VE SALÂ GELENEĞİNİN İNCELENMESİ VE GÜNÜMÜZ İCRALARININ TESPİTİ

Bu çalışmada makâmsal açıdan ezan ve salânın gelenekteki ve günümüzdeki icrâ örnekleri göz önüne alınarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Ezan ve salâ dinî mûsikîmizin en önemli formlarındandır. Gerek Hz. Peygamber (S.A.V.) döneminde, gerekse sonraki dönemlerde ezan ve salânın icrâsına son derece özen gösterilmiştir; mûsikî eğitimine tâbi tutulan en güzel ve en yetenekli sesler tarafından Türk Mûsikîsi'nin en müstesna makâmlarıyla icrâ edilmiştir.

Çalışmada ezanın vakit ve makâm ile ilişkisinin nasıl olduğu, ezan ve salânın gelenekte hangi makâmlarda icrâ edildiği, bu makâmlardan hangilerinin günümüze ulaştığı, ezan ve salânın günümüz icrâlarının gelenekle örtüşüp örtüşmediği sorularına cevap aranmıştır.

Araştırma yöntemi doküman analizleri ve ses kayıtlarının incelenmesi şeklinde yürütülmüştür. Bu çalışmada nitel bir araştırma yöntemi kullanılmış, elde edilen veriler betimsel bir bakış açısıyla incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ezan, Salâ, Gelenek, Makâm, Selâtin Câmilere.

ABSTRACT

THE EXAMINATION OF THE AZAN AND SALAH TRADITION AT THE SAMPLE OF ISTANBUL SELATIN MOSQUES AND THE DETECTION OF CURRENT EXECUTIONS

This study aims to examine azan and salah in the context of makâm-s by taking into consideration their examples which are performed today and in the tradition.

Azan and salah are one of the most significant forms of religious music. Not only the period of prophet Mohammed (PBUH), but also subsequent periods; performing azan and salah is considered as a quite crucial issue. People who have the most beautiful and talented voices have been selected and be educated in music. Thus, azan and salah are performed with the most excellent makâm-s of Turkish music.

In this study, all these questions strived to be answered: How is the relationship of azan with the time and makâm Which makâm-s are used in the tradition in order to perform azan and salah, also which of them still exist today? Whether or not today's performances are compatible with the traditional ones?

Research methodology consists of analyzing documents and examining voice records. Within the scope of this study, qualitative data analysis is used and data is investigated from a descriptive perspective.

Keywords: Azan, Salâ, Tradition, Makâm, Selatin Mosques

1. GİRİŞ

Kültür ve medeniyetimizin oluşumunda dinî değerlere başta Allah'a ve onun peygamberine (S.A.V) duyulan aşkın, sevginin büyük tesiri olmuştur. Asr-ı Saadet'ten başlayarak ulaştığı her yere medeniyet götüren İslam kültürü, yerel kültürleri de kendi bünyesine alarak edebiyattan mûsikîye, mimariden hüsn-ü hatta kadar insanlığa ölümsüz sanat eserleri kazandırmıştır. Türk dinî mûsikîsinin de medeniyet içerisinde yerini alması, özellikle Osmanlı döneminde kemâle erip günümüze kadar ulaşması yukarıda ifade ettiğimiz değerler çerçevesinde oluşmuştur.

İslam kültür ve medeniyetinde ezan ve salâ şiar olarak yer alır; şiar, İslam'ın işareti anlamına gelmekte ve toplumsal açıdan şahsi ibadetlerin önüne geçebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Ezan ve salâ okunduğu beldenin Müslüman bir belde olduğunu ilan eder.

Peygamber Efendimiz (S.A.V.) döneminden itibaren Kur'an-ı Kerim tilâveti, ezan ve salâ gibi formların insan sesi ile icra edilmesi dinî mûsikide ses mûsikisinin, ilâhilerin ritim ve sazlarla birlikte söylenmesi de dinî mûsikinin sazlarla birlikte ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu gelişme dinî bir mûsiki anlayışını oluşturmuştur. Bu anlayış içerisinde makâmlar kullanılmış, özellikle câmi mûsikîsi içerisinde, Kur'an-ı Kerim tilâvetinde, ezan ve salâların icrasında ezanın vaktine ve salânın türüne göre farklı makâmların seçilmesi söz konusudur.

İstanbul câmileri içerisinde Osmanlı sultanları ve ailelerinin yaptırdıkları câmilerin ayrı bir yeri vardır. Bu câmiler, dinî hassasiyetlerin ve dinî mûsikînin icrâsının ön plana çıktığı selatin, yani sultan, câmileri olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde özellikle bu câmilerde geleneksel câmi mûsikîsinin sürdürülmesine özel ihtimam gösterilmektedir.

Günümüzde değişen toplumsal yapı ve dinamikler birçok geleneksel sanatla birlikte mûsikîmizde değişim/bozulmaya uğratmıştır. Hatta unutulmuş bazı geleneksel sanatların müşterisi nerdeyse yok gibidir. Dinî mûsikîde bu değişimden payını almıştır. Birçok dinî mûsikî eseri geleneksel formları dışında modern veya arabesk formlara bürünmektedir. Dinî mûsikîmizin en önemli formlarından olan Ezan ve Salâ icralarında da bu durumun varlığı görülmektedir. Günümüz selâtin

câmilerindeki Ezan ve salâların icrâlarının araştırma yapmaya sevkeden sebep de budur.

Bu çalışmada, farklı vakitlerde okunan ezan makâmı ve türlerine göre salâ okuma icrâlarının geleneksel makâmlara göre ne derece uygun okunup okunmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sınırlılığı olarak günümüzde dinî mûsikînin en üst seviyede icra edildiği câmiler olarak kabul edilen İstanbul'daki selâtin câmileri seçilmiştir.

Çalışmada öncelikle, İstanbul'daki selâtin câmileri, câmi mûsikîsi, ezan ve salâ okumaları ve mûsikîsi hakkındaki temel kaynaklara ulaşılmıştır. Çalışma için araştırma izinleri alınmış, araştırma yapılacak câmiler tespit edilmiştir. Câmiler ziyaret edilerek ezan ve salâ okumaları dinlenmiş, ses kayıtları yapılarak, notalara dökülmüş ve araştırma bulguları böylece toplanmıştır. İlgili kaynaklarla analiz ve karşılaştırmalar yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde ezan ve salâ konusuyla ilgili olması nedeniyle önce, dinî mûsikî, câmi mûsikîsi ve selâtin câmi kavramları tarihsel ve kültürel ilişki bağlamında ele alındı. Bu ilişki bize konunun önemini göstermesi açısından gerekliydi. Başlıkta geçen dinî mûsikî içerisinde câmi mûsikîsinin yeri, dinî mûsikî formları sınıflandırılarak formlar hakkında bilgi verilerek ortaya konulmaya çalışıldı. Bu çalışmanın sınırlılıkları selâtin câmi örnekleminde ele alındığından, Selâtin Câmi ve Selâtin Câmi'nin diğer câmilerden ayırt edici özelliği ortaya konularak, câmi bölümleri terminolojiye dahil edildi.

Çalışmanın asıl konusunu teşkil eden ikinci bölümde ezan ve salânın tarihçesi ve icrâsı hakkında teorik olarak bilgi verildi. Pratikte de beş Ezan ve üç Salâ örneği notaya alındı ve müzikal ifadeyi ortaya çıkaracak süsleme işaretleri ile ortaya kondu.

Ardından üçüncü bölümde tespit edilebilen ezan ve salâ icrâlarının makâmsal açıdan gelenekte olup olmadığı tespit edilmeye çalışıldı.

2.GENEL BİLGİLER

Ezan ve salânın dinamiklerini tarihsel ve sanatsal bağlamda ortaya çıkarmaktır. Günümüzde ezan ve salânın icrâsı geleneksel tavrından uzaklaşmıştır. Türk makâm müziği uslûbuna dayalı İstanbul tavrından uzaklaşmıştır. Yapılan inceleme ve araştırma örnekleri ile tespit edilen ve olması gereken tavır, sonuç bölümünde ortaya konmuştur.

Araştırmanın odak noktasını İstanbul Selâtin Câmileri oluşturmaktadır. Yapılan ön araştırmada 50 Selâtin Camii'nin varlığı tespit edilmiştir.

Çalışmaya İstanbul'daki Selatin Câmilerinden sadece mahfelli olanlar ve câmi mûsikîsi açısından örnek teşkil edenler dâhil edilmiştir. Karşımıza çıkan problem ses kayıtlarının toplanması idi. Bu çalışmada Türkçe kaynaklardan istifade edildi.

Bu çalışmada kaynak olarak kullanılan en önemli eserler, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* ve *Türk Musikîsinde Kompozisyon ve Beste Biçimleri* adlı eserlerdir. DİA'nın özellikle *ezan, salâ, 'cami* ve *mescid* başlıklı maddelerinden, diğer eserinde Dinî Musikîmiz bölümünden yararlanılmıştır. Bilhassa bu konuda uzman olan Nuri Özcan hocamızın dinî musikî üzerine çeşitli makaleleri ve kitapları bulunmaktadır.

Gelenekteki ve günümüzdeki ezanlar derlenmiş, vakitleri ve makâmlarına göre tasnif edilmiştir.

Yararlandığımız kitaplardaki notasyonlar da tezde kullanılmıştır.

Ayrıca bu çalışmada ezan-vakit-makâm konusuyla ilgili olabileceğini tahmin ettiğimiz kitaplar ve ansiklopediler, kataloglar, müzik bibliyografyalarının konu indeksleri taranarak araştırıldı.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Konunun bir bölgede daraltılmasında araştırmanın daha verimli olabilmesi hedeflenmiştir. Yararlandığımız kitapları bibliyografyada sıraladık. Kaynaklar ve araştırmalar taranıp ortaya çıkan malzeme 3 bölümde sunulmuştur.

Bu tez çalışmasında izlenen yöntem şöyledir:

- Konu ile ilgili yetkin kişilerle röportaj yapılmıştır.
- Konu ile ilgili dergi ve makaleler araştırılmıştır.
- Gelenekteki ezan ve salâ örnekleri azami ölçüde tespit edilmiş, birer örnekle notaya alınmıştır.
- Gelenekteki önemli salâ ve ezan icrâcıları (müezzin – imam) tespit edilmiştir.
- Günümüz selâtin câmilerinde ezan ve salâ icrâları yerinde kayda alınıp tespit edilmiştir.
- Günümüzde ezan ve salâ konusunda yetkin icrâcıları tespit edilip, icrâlar notaya alınmıştır.
- Ezan ve salâdaki makâmsal gelenekle günümüzdeki icrâlarının örtüşüp örtüşmediği analiz edilmiştir.

4. DİNİ MÛSİKÎDE CÂMÎ MÛSİKÎSİNİN YERİ

4.1. Dinî Mûsikîde Câmî Mûsikîsinin Yeri

Türkler Müslüman olduktan sonra İslam dininin estetik yönüne duyarsız kalmamış ve bu kültür ve medeniyet içerisinde bilim-sanat dalı oluşturarak edebiyattan, mimariye kadar birçok eser ortaya koymuşlardır. Bu sanat dallarından birisi de mûsikî ve onun ibadet hayatındaki önemidir. Dinî mûsikî; câmilerde, tekke ve dergâhlarda ibadet esnasında imamlar, müezzinler, zâkirler tarafından cemaatin de katılımı ile icrâ edilen mûsikî formlarıdır (Demirtaş, 2009).

Dinî mûsikî; *câmi mûsikîsi* ve *tekke mûsikîsi* olarak ikiye ayrılır. Ortak birçok vasıfları olmakla beraber, câmî ve tekke mûsikîlerinde ayrı ayrı üslup ve tavırların mevcut olduğu bilinmektedir (Özcan, 2006). Dinî mûsikî içerisinde çok önemli bir bölümünü oluşturan câmî mûsikîsi câmide ibadet öncesi ve sonrasında irticale dayalı olarak icrâ edilen ses mûsikîsidir. Başlıca formları; *ezan, salâ, ihlâs, kamet, kıraat, tesbihat, dualar, münâcat, temcit, tekbir, salât-ı ümmiye, mevlid, miraciye, muhammediye, tevşih, ilahi* şeklinde sıralanabilir.

Câmî mûsikîsi Peygamber Efendimizin (S.A.V.) döneminden itibaren yeni formların da katılımıyla zenginleşerek günümüze kadar gelmiştir. Dinî duyguların sanatlı estetik bir anlayışla ifade edilmesi ibadetlerin coşkulu bir şekilde yapılması ve cemaatin ortak heyecanını dile getirmesi bakımından ayrı bir özelliğe sahiptir. Câmî mûsikîsi diğer müzik türleri gibi düşünülmemelidir. Burada amaç bir gösteri sanatı icrâ etmek değil, ibadeti estetik anlayışla sunmaktır. İbadet etmektir.

Câmî mûsikîsi kendine has güfte yapısı ve buna bağlı icrâsı ile dinî mûsikî içerisinde *zahidhane* diyebileceğimiz ayrı bir tavrın, üslubun doğmasına da sebep olduğunu söyleyebiliriz. Câmî mûsikîsi ses mûsikîsidir. Tabii insan sesiyle icrâ edilir. Enstrüman kullanılmaz. Türk İslam kültürü içerisinde geçmiş tecrübelerle bakıldığı zaman hiçbir dönemde câmîye enstrüman sokulmamış, câmî mûsikîsi enstrümanla icrâ edilmemiştir. Câmî mûsikîsinin bir başka özelliği de Kur'an tilaveti, ezan, salâ, kamet gibi formların bestelenmeden irticalen okunmasıdır. Bestelemek, güfteyi bir usul kalıbına sokup ritimle icrâ etmek olduğundan böyle bir tarzın Kur'an, ezan, salâ, kamet gibi formların ruhaniyetini gölgeleyebileceğini söyleyebiliriz.

Câmi mûsikîsinin Türk mûsikîsi makâmılarıyla icrâ edilmesi onun bir başka özelliğidir. Türk insanının ve onun yaşadığı coğrafyanın iklim yapısının karakteri ile Türk mûsikîsi makâmının karakterleri düşünüldüğü zaman bunun çok doğru bir tespit olduğunu ifade edebiliriz (Sarı, Aktaran: Ahmet Atmaca, 2013).

4.2. Câmi Mûsikîsini Oluşturan Dinî Mûsikî Formlar ve Formların Sınıflandırılması

4.2.1. Kuran-ı Kerim Tilaveti

Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun bir şekilde, tecvid ilminin, kıraat ilminin kurallarına bağlı kalarak, tertil üzere, anlam ve mana karakterine uygun çeşitli mûsikî makâmı ile, fem-i muhsin hafızlar tarafından irticalen ve usülsüz olarak huşu ile okunmasıdır. (Yavaşca, 2002).

4.2.2. Ezanlar

İslamın sembollerindendir. Dinin deruni yönünü dış dünyaya açan tevhid inancını¹ günde beş defa ilan ve namaza daveti ifade eden güftelerden oluşan dinî mûsikî formudur² İrticalen, doğaçlama olarak mûsikî makâmılarıyla icrâ edilir (Yavaşca, 2002),

4.2.3. Tekbir

Allah'ın birliğini, büyüklüğünü, yüceliğini, ona hamd etmeyi ifade eden Arapça güfteli dinî mûsikî formlarındandır. Kurban bayramı günlerinde, Ramazan ve Kurban Bayramı namazlarının sonunda, hutbelerin başında, hutbe içerisinde, hutbe sonunda, bazı dinî merasimlerde, hatim okurken kısa sureler arasında cemaatin de katılımı ile Segâh makâmında okunur. Bestenin Hatip Zakiri Hasan Efendi'ye ait ve Irak makâmında olduğunu iddia edenler olsa da kaynaklarda uzman kişilerde eserin İtri tarafından Segâh makâmında bestelendiği görüşü hakimdir. (Yavaşca, 2002).

¹ *Tevhid*; Allah'ın birliğini, Peygamber Efendimiz'in (S.A.V.) hak peygamber olduğunu niteler.

² Dinî mûsikîden kastımız câmi mûsikîsidir.

4.2.4 .İlâhiler

Dini mûsiki'mizin en çok bestelenen ve en yaygın olan formlarındandır. Allah'a ait olan demektir. Allah ve Peygamber Efendimize ilahî aşkı anlatan tasavvufî içerikli besteli eserlerdir. Câmî'lerde ve tekkelerde icrâ edilir. (Özalp, 2000).

4.2.5. Miraciye

Peygamber Efendimiz'in (S.A.V) miraç hadisesini anlatan eserlerdir. Türk mûsikîsinin en sanatlı eserleridir. Edebiyatımızda ve mûsikî medeniyetimizde müstesna bir yeri vardır. Yazılıp bestelenen miraciyeler içerisinde günümüze ulaşan Kutb'in Nayi Osman Dede'nin miraciyesi olmuştur (Yavaşca, 2002).

4.2.6. Mevlevi Ayinleri

Mûsikîmizin sanat açısından en güzide eserlerinden biridir. Güfteleri Hz. Mevlana'nın Mesnevi'sinden ve Divan-ı Kebir'inden alınarak semazenlerin, sazandelerin, ayinhanların bir usul dairesi içerisinde icrâ edebilecekleri biçimde bestelenen büyük formda eserlerdir (Özalp,2000).

4.2.7. Mevlid-i Nebevi

Peygamber Efendimiz'in (S.A.V.) bütün hayatını anlatan, besteli-bestesiz yüksek bir mûsikî adabı ve erkânı ile icrâ edilen manzum eserdir. Bölümlerin her birine bahir adı verilir. Bir çok şairler tarafından Mevlid-i Şerif yazılmış olsada en çok kabul gören Bursalı Süleyman Çelebi Hazretleri'nin ve Sivaslı Şemsi Efendi'nin yazdıkları Mevlid-i Şerif'tir. Besteli Mevlid-i Şerif günümüze ulaşmamıştır (Eroğlu, 2010).

4.2.8. Na'tler

Peygamber Efendimiz'in (S.A.V.) medh-ü sena eden onun güzel vasıflarını dile getiren Türkçe, Arapça güfteli şiirlerdir (manzum eserlerdir). Na't-ı Şerifler irticalen icrâ edildiği gibi, usulsüz (serbest) bestelendiği gibi, bestelenmiş olanları da vardır. Na't-ı Şerifler on sekiz zamanlı Darb-ı Türk-i usulü ile bestelenip notaya alındığı gibi, dört mısralı on iki mısralı olanlara kadar da bestelenmiştir. Hem

câmilerde hem de tekkelerde okunur ve bestelendikleri makâmın adı ile anılırlar. Na't yazan şairlere Na't-gü, Na't okuyanlara da Na't-han denir. Hatipzade Zakiri Hasan Efendi ve XVII. yüzyılda yaşamış divan şairi ve klasik mûsikîmizin usta bestekârı Yahya Nazım Çelebi de önde gelen Na't-gü'larımızdandır (Yavaşca, 2002).

4.3.9. Kasideler

Yüce Allah'a niyazda bulunan ondan yardım dileyen, onu medh-ü sena eden şiirlerdir. Serbest olarak icrâ edilir. Câmilerde, tekkelerde, cenazelerde okunur. (Özkan, 2001).

4.2.9 . Duraklar

Tekke Mûsikîsi formlarındandır. Peygamber'in (S.A.V) sıfatlarını, din büyüklerinin ve mutasavvıfların özelliklerini anlatan usullü³ veya usulsüz okunan mûsikî eserleridir. Tekkelerde, vakıf câmilerinde Cuma namazından önce okunurlardı (Yavaşca, 2002).

4.2.10. Nevbe

Tekkelerde sadece *halile*, *kudüm*, *mazhar* gibi vurmali sazların iştiraki ile icrâ edilen şuguller ve kasidelerdir (Ergun, 1942).

4.2.11. Münâcat (Temcid)

Temcid; Arapça bir kelimedir. *ululama*, *ta'zim etme* anlamlarına gelir. Cenab-I Hakk'ın yüceliğini ifade eden, aynı zamanda ondan af ve mağfiret dileyen, ona niyazda bulunan çoğunlukla Arapça güftelerden oluşan besteli-bestesiz icrâ edilen dinî mûsikî eserleridir. Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece, Cuma günü öğle ezanından önce, yatsı ezanından önce, Ramazan ayında sahurdan önce, diğer dinî gün ve gecelerde okunur (Sezikli, 2011).

³ Usullü okuyuşa örnek: 21 zamanlı Durak Evferi usulü.

4.2.12 .Mersiyeler

Ölüleri yâd etmek maksadıyla okunur. Besteli olanları olduğu gibi, bestesiz irticalen doğaçlama olarak okunanları da vardır Hatip Zakiri Efendi'nin nühüft makamında mersiyesi günümüze ulaşmıştır.(Koca,2017).

4.2.13. Cumhur Müezzinliği

İbadet öncesinde, ibadet esnasında ve sonrasında, Cuma ve Bayram namazlarında, bazı özel dinî gün ve gecelerde birden fazla müezzin tarafından toplu olarak icrâ edilen dinî mûsikî formudur (Özcan, 1993).

4.2.14. Savtlar

İlahilere benzer yapıdadırlar. İlahilerden farklı olarak makâm geçkileriyle daha akıcı bir özelliğe sahiptir. En çok *Gülşenî dergâhlarında* rağbet görmüştür (Yavaşca, 2002).

4.2.15. Telbiye

Hac ibadeti sırasında Kabeyi tavaf ederken hacıların toplu olarak icrâ ettikleri Arapça güfteli Segâh makâmında bir formdur. Usulsüz/serbest olarak okunur. 'Lebbeyk Allahümme Lebbeyk, Lebbey-ke La Şerike leke Lebbeyk, İne'l hamde ve'n-ni'mete leke ve'l mülk, La şerike lek' (Yavaşca, 2002).

4.2.16. Şuğl (Şuğul)

Gönüle rahatlık, ferahlık, aydınlık anlamına gelir. Türk mûsikî makâmları ve usulleriyle bestelenmiş Arapça güfteli ilahilerdir (Karadeniz, 1965).

4.2.17. Tesbih (Mahfel Sürmesi)

Allah'ın bir olduğundan, eşi benzeri, dengi olmadığından bahseden Allah'a hamd etmeye çağıran, müezzinler tarafından irticalen, usule bağlı kalmadan farklı makâmlarda icrâ edilen mûsikî parçalarıdır, cümleleridir ve eserleridir. Tesbihte (tesbihatla) ilgili olan eserlere de mahfil sürmesi denir (Yavaşca, 2002. Ezgi, 1940).

4.2.18. Tevşihler

Süsleme anlamına gelen Teşvih, Cenab-ı Hakk'ı yalvarmayı, yakarışı; Peygamber Efendimiz'e (S.A.V.) medh-ü senayı ifade eden, bestelenmiş eserlerdir. Mevlid ve Miraciye bahrleri arasında okunmuş ilahilere göre daha sanatlı, icrâsı ustalık gerektiren formlardır (Kaplan, 1991).

4.2.19. Nefesler (Bektaşî)

Güfteleri Bektaşî şairleri tarafından yazılmış Bektaşî dergâhlarında icrâ edilen ilahilerdir (Yavaşca,2002).

4.2.20. Semahlar (Alevî)

Halk mûsikîmizin en önemli formlarındandır. Cem evlerinde icrâ edilir. Semahlar ezgisel yapısı ile ritim çeşitliliği açısından Mevlevilikten sonra en zengin tarikat mûsikîlerinden birisidir (Yavaşca, 2002).

4.3. Selâtin Câmileri ve Diğer Câmilerden Ayırt Edici Özellikleri

Câmi; Müslümanların ibadet etmek amacıyla toplandıkları, içerisinde beş vakit namaz, Cuma namazı ve Bayram namazlarını kılabilindikleri, bazı dinî törenleri yapabildikleri, *mihrab*⁴, *minber*⁵, *kürsü*⁶, *minare*⁷ gibi bölümlerinin de olduğu kutsal mimari yapılardır (Adıvar vd., 1979).

Câmi kelimesi *cem* kökünden türetilmiş Arapça bir kelimedir. Sözlükte; (âli cem'den cevâmi), içinde namaz kılınan ibadet yeri; içinde Cuma namazı kılınan mescid; (cem'den) 1-cem eden, derleyen, toplayan 2-içine alan, içinde bulunduran

⁴ Câmilerde, mescidlerde, namazgâhlarda kible duvarının olduğu tarafta, imamın cemaate namaz kıldırıldığı zeminden yüksekçe, içi oyuk yerdir. (Bkz. EK-)

⁵ Câmilerde hatibin Cuma ve Bayram namazlarında kürsüne çıkıp hutbe okuduğu, cemaate nasihat ettiği basamaklı mimari yapılardır. (Bkz. EK-2)

⁶ Câmilerde ana duvara bitişik ya da herkesin görebileceği, konuşanın sesini duyabileceği yüksekçe yapılardır. Vaiz ve vaizeler cemaate buradan nasihat ederler, dinî konularda cemaati aydınlatırlar. (Bkz. EK-3)

⁷ Terim olarak, İslam dininde günde beş vakit ezanın okunduğu, Allah'ın birliğinin, Hz. Muhammed (s.a.v)'in hak peygamber olduğunun ilan edildiği ve insanların namaza davet edildiği Cuma namazı, cenaze namazı, özel gün ve gecelerde salânın icra edildiği bir veya birkaç şerefesi olan ince-uzun yapılardır. (Bkz. EK-4)

anlamlarına gelir (Develiođlu, 2007: 124). İslam dininin ilk yıllarında sadece Cumâ namazı kılınan büyük mescidler için ‘el-mescidü’l-câmi’ (cemaati toplayan mescid) tamlaması kullanılıyordu. Bu tamlama kısaltılarak ‘câmi’ şekline dönüştürülmüştür.

Câmi kelimesinin Hicri IV. (X.) yüzyıl başlarından itibaren tek başına kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Daha sonraki yıllarda içerisinde minberi bulunan hatibin hutbe okuduğu, Cuma namazı ve bayram namazları kılınan mabedler câmi, minberi bulunmayan, Cuma namazı ve bayram namazları kılınmayan küçük mabedler ise sadece mescid olarak isimlendirilmiştir (Adıvar vd., 1979: s.1). Mescid; Arapça’da eğilmek, tevazu ile alını yere koymak anlamına gelen *sucud* kelimesinden türemiş *secde edilen yer* anlamında bir mekandır (Adıvar vd.1988).

Câmi ve mescid kelimeleriyle ilgili olarak gerek Kur’an-ı Kerim’i gerekse Peygamber Efendimiz’in (S.A.V.) hadis-i şeriflerini incelediğimizde ibadet yerlerinin *mescid* kelimesiyle ifade edildiğini görüyoruz. Allah’ın mescitlerinde onun adının anılmasına engel olan ve onların harap olmasına çalışandan daha zalim kim vardır? (Bakara 2/114) (Karaman vd.,1999). Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah’ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi (Hac 22/40) (Karaman vd., 1999). Bu iki ayeti kerimenin dışında Kur’an-ı Kerimde; Mescid-i Haram on beş yerde, Mescid-i Aksa, Mescid-i Nebevi, Mescid-i Kubâ (Tevbe 9/108, İsra 17/1) (Karaman vd., 1999) ve Peygamber efendimize suikast tertip etmek, Müslümanların arasına fitne sokmak için münafıkların yaptığı Mescid-i Dırar (Tevbe 9/107) bir yerde geçer (Karaman vd., 1999). Peygamber Efendimiz (S.A.V.) de yeryüzünün kendisine mabed olarak kılındığını *mescid* kelimesi ile ifade etmiştir: Yeryüzü bana teyemmüm için temiz ve mescid kılındı (Önkal ve Bozkurt, 1993). Konu ile ilgili ayet ve hadisi şerifleri çoğaltmamız mümkündür.

Güntümüzde ise Türkiye dışındaki İslam ülkelerinde ibadet yerleri *mescid* kelimesi ile isimlendirilirken, Türkiye’de mimari olarak büyük olan yapılar *câmi* daha küçük olan minaresi ve minberi olmayan mabedler de *mescid* olarak anılır olmuştur.

Selâtin ‘sultan’ kelimesinin çoğulu olup, ‘sultanlara ait’ anlamına gelmektedir. İnşa masraflarını bizzat padişahların, eşlerinin ve valide sultanların kendi bütçelerinden karşıladıkları ve 2 ya da daha fazla minareye izin verilen

câmilere 'selâtin' adı verilir. (Adıvar vd., 1979) İçlerinde, padişah ve padişah ailesinin namaz kılmasına ayrılan özel birer bölme, *hünkâr mahfili*⁸ mevcuttur.

Selâtin câmileri gerek mimari yapı olarak gerekse icrâ edilen mûsikî açısından diğer câmilerden farklılık arz ederler.

Câmiye gelen hükümdarların namaz kıldıkları yer Arap memleketlerinde *maksure* olarak isimlendirilmiştir. Osmanlı döneminde ise bu kısma loca biçimi verilmiş, câminin sol tarafında yüksekçe bir yere inşa edilerek *hünkâr mahfili* adını almıştır. Osmanlı döneminde Hünkâr mahfilinin girişinde küçük bir saray odası şeklinde bir mekân yer alırdı. Sultanın câmiye geldiğinde dinlenmesi için yapılan bu kasra *kasr-ı hümayun (hünkâr kasrı)* denilmiştir. Bu bölümlerin dışında bazı câmilerde *müezzin mahfili*⁹, *hanımlar mahfili*¹⁰, *maksure*¹¹ ve *son cemaat mahfili*¹² adı verilen bölümler de bulunmaktadır. Selâtin câmileri iki veya daha fazla minarelidir. Selâtin câmileri dışındaki diğer câmilerde iki ya da daha fazla minare olmamasına özen gösterilir.

Selâtin câmileri, câmi mûsikîsi formları açısından diğer câmilerden daha zengin ve onları etkileyen bir konumda olmuştur. *Salâ; ezan, miraciye, tesbihat, Kur'an tilaveti* gibi formlarda daha sanatlı bir şekilde icrâ edilmiştir. Bu icrâ ediş tarzının da mûsikîmizde klâsik tavrı denilen bir tavrın doğmasına vesile olduğunu söyleyebiliriz.

⁸ Mahfil; İslam mimarisinin en önemli elemanlarından birisidir. Câmilerde daha fazla cemaatin ibadet edebilmesi ve bazı özel kişilere tahsis edilmek üzere yapılmış olan bölümlerdir. Bazı selâtin câmilerinde mahfilleri iki katlı olarak da görmekteyiz (Erzi, 1987: 17).

İslam ülkelerinde hükümdarların, halifelerin, padişahların, devlet erkânıyla birlikte büyük câmilerde özellikle selâtin câmilerinde namaz kılmaları, ibadet edebilmeleri için ayrılmış olan bölümlerdir. (Bkz. EK-5)

⁹ Câmilerde müezzinlerin cemaate seslerini daha iyi duyurabilmeleri için yapılan özel bölümlerdir. Genelde mihrabı görebilecek şekilde, mihrabın sağ tarafındadır. Müezzin mahfilinin yeri tespit edilirken câminin akustik ses düzeninin ve mimari yapısının bozulmamasına özen gösterilir. (Bkz. EK-6)

¹⁰ Hanımlar mahfili câmilerin bir iç cemaatliğinde bir de dış cemaatliğinde bulunan câmi bölümleridir. Câminin iç bölümünde bulunan hanımlar mahfili daha çok câminin arka tarafında sağ ve sol bölümlerde bulunmaktadır. Ayrıca, hanımlar mahfili câmilerin üst katında bir balkon şeklinde de bulunabilmektedir. (Bkz. EK-7)

¹¹ Câmilerin iç cemaat kısımlarında *sahn* denilen bölümde mahfilli câmilerde mahfillerin altında, mahfilsiz câmilerde ana duvara bitişik bir şekilde yapılmış, parmaklıklarla bölünmüş yapılardır. Namaz vakti aralarında Kur'an okumak, kaza-nafile namaz kılmak, sohbet etmek isteyen cemaat genelde bu kısımda ibadetlerini ifa ederler. (Bkz. EK-8)

¹² Câminin avluya bakan kısmında üzeri kubbe ile kapalı, yerden yüksekçe bir set bulunan yere son cemaat yeri denir. Büyük câmilerde harimin (iç cemaatlik) giriş kapısının sağ ve sol tarafında sonradan gelen cemaatin namazlarını kılabilmesi için iki tane mihrab bulunur. (Bkz. EK-9)

4.3.1. İstanbul'un Selâtin Câmileri

SSultanahmet Câmii, Süleymaniye Câmii, Beyazıt Câmii, Yeni Câmii, Rüstempaşa Câmii, Nuruosmaniye Câmii, Şehzade Câmii, Laleli Câmii, Fatih Câmii, Aksaray Valide Sultan Câmii, Edirnekapı Mihrimahsultan Câmii, Yavuzselim Câmii, Sümbülefendi Câmii, Eyüpsultan Câmii, Piyalepaşa Câmii, Nusretiye Câmii, Kılıçalipaşa Câmii, Dolmabahçe Câmii, Ortaköy Büyük Mecidiye Câmii, Üsküdar Mihrimahsultan Câmii, Valide-i Cedid Câmii, Valide-i Atik Câmii, Selimiye Câmii, Ayazma Câmii, Yıldız Hamidiye Câmii, Büyükkada Hamidiye Câmii, Pertevniyal Valide Sultan Câmi, Beşiktaş Sinanpaşa Câmi.

Selâtin Câmileri genellikle yaptıranın ismiyle anılırlar: Süleymaniye, Fatih, Beyazıt gibi padişahın bizzat kendi ismi, ya da Pertevniyal Valide Sultan, Mihrimah Sultan gibi valide veya hanım sultanların adlarıyla anılırlar. Ancak aralarında Lâleli, Nusretiye, Hırka-i Şerif, Şehzade, Eyüp gibi bir başka şahsa, olaya ya da kutsal bir eşyaya atfedilenleri de bulunmaktadır. Bu câmilerin hemen hemen tamamında en az 2 minare bulunur. Dönemine ya da o dönemin mimari geleneği çerçevesinde 4 ve 6 şeklinde türevleri de bulunan Selâtin Câmilerindeki minare sayısı muhakkak çifttir. Tamamında yakınının vakfiyesi mevcuttur. İleride de kendi kendini maddi anlamda idare etmesine yetecek olan destek yapıları mevcuttur.

5. İSLAM'DA EZAN VE SALÂ

5.1. Ezanın Anlamı ve Önemi

Arap dilinde azan sözcüğünden gelen ezan kelimesi; sözlük anlamı ile 'bildirmek, duyurmak, ilan etmek, çağrıda bulunmak' manasında bir terimdir. (Özalp, 2000). Dinî bir terim olarak ise farz namazların vaktinin geldiğini nasla belirlenen sözlerle ve özel şekilde müminlere duyurmayı ifade eder. Aynı kökten gelen *müezzin* 'ezan okuyan kimse', *mi'zene* de 'ezan okunan yer' (*minare*) demektir (Çetin, 1995).

Ezan kelimesi Kur'an-ı Kerim'de Tevbe suresi 3.ayette 'bildiri, ilan' anlamında, terim anlamında ise *nida* kelimesinin türevleri şeklinde Mâide suresi 58. ve Cuma suresi 9. ayetlerinde işaret edilmiştir (Karaman vd., 1999). Ezan sözlük anlamında ve çeşitli fiil kalıplarıyla yedi ayette, (Bakara 279; A'raf 167; Hac 27) *müezzin* de 'çağrıcı, tellal' manasında A'raf 44. ve Yusuf 70. ayetlerde yer almaktadır (Karaman vd., 1999). Hadis-i şeriflerde ise hem terim anlamında, hem isim olarak hem de çeşitli fiil kalıplarıyla geçmektedir.

5.1.1. Ezan Tarihçesi

Namaz hicretten önce Mekke'de farz kılınmış olmasına rağmen çeşitli siyasal-sosyal sebeplerden dolayı Müslümanlar ibadetlerini gizli yapıyorlardı. Hz. Peygamber'in (S.A.V.) Medine'ye hicret edişine kadar da namaz vakitlerini bildirmek için bir yol düşünülmemiştir.

Peygamber (S.A.V.) Medine'ye hicret edince (622) Müslümanlar hürriyetlerine kavuştular. Özellikle Hz. Peygamber (S.A.V.) hicretin ilk senesinde ashabıyla birlikte Mescid-i Nebeviyi inşa etmesinden sonra Müslümanlar namazlarını cemaatle kılmaya başladılar. Bazı Müslümanlar namaz vakitlerini bilmediklerinden ve onlara duyuracak bir yöntemde olmadığından namaza geç kalıyorlardı. Zaman zaman bir araya toplanıp namaz vakitlerini gözetirlerdi. Bir süre namaz vakitlerinde sokaklarda 'es-salâh es-salâh' (namaza namaza) 'es-salâtü câmiatün' (namaz toplayıcıdır) diye çağrıda bulunulduysa da bu yeterli olmuyordu.

Hz. Peygamber (S.A.V.) namaz vakitlerinin insanlara nasıl duyurulacağını belirlemek için ashabını toplayıp onlarla istişare etti. Sahabelerden Nâkus çalınması, Nâkus: (Hıristiyanlarca şimdiki çan yerine kullanılan üzerine bir çomakla vurularak

ses çıkarılan tahta parçası), boru öttürülmesi, ateş yakılması veya bayrak dikilmesi gibi farklı teklifler sunanlar oldu. Hz. Peygamber (S.A.V.) nâkus Hıristiyanların, boru Yahudilerin, ateş Mecusilerin âdeti olduğu için yapılan bu teklifleri kabul etmedi. Yapılan istişareden bir sonuç çıkmayınca ashap dağılıp evlerine gittiler. Daha sonra sahabelerden Abdullah b. Zeyd b. Salebe ertesi gün Peygamber'e (S.A.V.) gelerek görmüş olduğu bir rüyada kendisine ezanın öğretildiğini haber verdi (Özcan, 1993).

Abdullah b. Zeyd rüyasını şöyle anlattı:

Uyku ile uyanıklık arasında iken yeşil elbiseli olan biri yanıma geldi. Bir duvarın üzerinde durdu. Elinde bir çan vardı. Onunla aramızda şu konuşma geçti;

-Onu bana satar mısın?

-Onu ne yapacaksın?

-Namaz için çalarız.

-Ben sana bu konu ile ilgili daha hayırlı bir şey versem olmaz mı?

-Olur dedim. Hemen kibleye karşı durdu ve okumaya başladı. Dedi ve ezan metnini söyledi. Hz. Ömer'le sahabelerden birkaç kişi daha aynı rüyayı gördüklerini söyledi (Heyet, 1990).

Hz. Peygamber (s.a.v) Abdullah b. Zeyd'in rüyasını dinledikten ve aynı rüyayı Hz. Ömer'le birlikte başka sahabelerinde gördüğünü öğrendikten sonra Zeyd'e "İnşallah bu hak rüyadır. Gördüğünü Bilâl'e anlat ezanı Bilâl okusun, onun sesi seninkinden gürdür" buyurdu (Heyet, 1990: 132). Efendimiz'in (S.A.V.) emri ile Ezanın metnini öğrenen Bilâl, Neccaroğullarından bir kadına ait yüksek bir evin üstüne çıkıp ilk olarak sabah ezanını okudu. Böylece ezan hicri 1. (622) veya bir rivayete göre 2. (623) yılında meşru kılınmış oldu. Daha sonra Mescid-i Nebevi'nin arka tarafına silindir biçiminde yüksekçe özel bir yer yapıldı. Bilâl-i Habeş-i iple tırmanarak buraya çıkar, düzenli olarak ezanları okurdu (Çetin, 1995).

İlk Minare (679) yılında Mısır valisi Mesleme b. Muhallet tarafından, Mısır fatihi Amr ibn'ül As'ın yaptırmış olduğu Amr câminin yanına yaptırıldı. Burada ilk ezanı (sabah ezanı) Mesleme'nin kardeşi Şurahbil bin Amr okudu. Bu tarihten itibaren ezanlar minareden okunmaya başlandı (Dolay, 1973).

Ezan sünnetle meşru kılınmasının yanında, Kur'an-ı Kerim'de (el- Maide 5/58, el- Cuma 62/9) ayetlerle de teyit edilmiştir (Karaman vd., 1999). Ezan'ın metni ve Türkçe çevirisi şöyledir:

Allah-u Ekber (Allah en büyüktür. Dört defa);

Eşhedü en lâ ilahe illâllah

(Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. İki defa);

Eşhedü enne Muhammeden Rasulüllah

(Muhammed'in Allahın elçisi olduğuna şahadet ederim, iki defa);

Hayye ale's-salâh (haydi namaza. İki defa);

Hayye ale'l felah (haydi kurtuluşa. İki defa);

Allahu Ekber (Allah en büyüktür. İki defa);

Lâ ilahe illallah (Allah'tan başka ilâh yoktur. Bir defa);

Sabah ezanında Hayye ale'l felâhtan sonra iki defa 'es-salâtü hayrun mine'n nevm' (namaz uykudan hayırlıdır) tekrarlanır ki buna *tevsib* denilir. Bu söz Bilâl-i Habeşî tarafından ezana ilave edilmiş, Peygamber Efendimiz (S.A.V.) tarafından da güzel bulunup kabul edilmiştir (Tirmizî, Salât: 145;).

İkâmet sözleri de ezanda olduğu gibidir. Ancak burada 'Hayye ale'l-felah'tan sonra 'Kad kâmeti's-salâh' (namaz başlamıştır) cümlesi iki defa tekrar edilir (Çetin, 1995).

Hz. Peygamber ve iki halife zamanında Cuma günleri sadece hutbeden önce bir iç ezan okunurdu. Hz. Osman döneminden (R.A) itibaren halkın namaz için uyarılması amacıyla namaz vakti gelince dışarıda da ezan okunmaya başladı (Çetin, 1995).

Cuma namazında hatip minbere çıktığı sırada Câmi içinde müezzin mahfelinden okunan ezana iç ezan denir.

Ezanlar bir kişi tarafından okunduğu gibi iki kişi tarafından da okunabilir. İki kişinin karşılıklı olarak okuduğu ezana çifte ezan denir. Çifte ezanda cümleler karşılıklı olarak ve perde gösterilmek suretiyle okunur. Bu tür ezanın ilk defa Emeviler devrinde okunmaya başlandığı rivayet edilmektedir (Özcan, 1995). Çifte ezan ikiden fazla kişi tarafından da okunur. Bunun yanında ezanın birkaç kişi tarafından aynı anda hep birlikte ezanın okunması da caizdir. Ezan hep beraber okunduğu takdirde okuyan icrâcılarının ses ve nefes özelliklerinin (ses tınısı, yüksekliği, tizliği, pestliği, genişliği, nefes süreleri vb.) birbirlerine uyumlu olmaları gerekir. Çifte ezan genellikle kandil gecelerinde, zafer günlerinde veya câmilerin açılış merasimlerinde okunur (Evliya Çelebi, Seyahatname III: 443-444).

5.1.2 .Osmanlı'da Ezan Geleneği

İslam'ın ilk yıllarından Peygamber Efendimiz (S.A.V.) döneminden itibaren mûsikî kültürü açısından gelişerek devam eden ezan ve salâ, Osmanlı döneminde en sistemli ve en zengin seviyeye ulaşmıştır. Özellikle Osmanlı saray teşkilatı içerisinde yer alan müezzinlik müessesesinin çok önemli bir yeri vardır. Sesi güzel, yetenekli, kabiliyetli olanlar Enderun'a alınarak mûsikî eğitimine tabi tutulurlardı. Müezzinliğe yatkın olanlar müezzin seçilirlerdi (Küçüktaşçı, 2006).

Müezzinlerin en kıdemli ve en ehil olanları müezzinbaşılığa seçilir, hünkâr müezzini olarak cuma ve bayram namazlarında, ramazan ayında padişahın gitmiş olduğu câmilerde müezzinlik yaparlardı. Başmüezzinlerin mahiyetinde, yüksek mûsikî bilgisine sahip, sesleri güzel kuvvetli icrâ kabiliyeti olan *müezzinân-ı hâssa* denilen müezzin gurubu vardı. Bu müezzin gurubunun sayıları XVI. yüzyılda onbeş iken XVIII. yüzyılda otuza kadar ulaşmıştır (Özcan, 2009).

Osmanlı'da Selâtin Câmilerinde görev yapacak olan imamların ve müezzinlerin yüksek mûsikî bilgisine, güzel seslere, kuvvetli bir icrâ kabiliyetine sahip olmalarının yanında, ücretlerinin de dolgun olmasına önem gösterilirdi (Özcan, 1995). Bu konu belgelerde şu şekilde ifade edilir:

Süleymaniye Vakfiyesi ile Hatice Turan Sultan Yenicâmi Vakfiyesi bu konuda örnek gösterilebilir. Süleymaniye Vakfiyesinde şöyle denilmektedir: "...ve yirmidört adet ilm-i musikâr ve fenn-i edvârda mahir ve şuaab-ı makâmatta ve terci-i terennümatta sâhir hür âvâz kimesneler müezzin olup... vazife-i yevmiyyeleri beşer akçe ola". Müezzinler ile ilgili Yeni Câmi Vakfiyesindeki ifadelerde şöyledir:

"ve on iki nefer sıyanet-ü afet mevsuf ve diyanet-ü salâh ile ma'rif fenn-i makâmatta bi nazir, ilm-i mikatta basir nik-nefes ve hub-nefes kimesneler evlat-ı hamsede müezzinler olup münavebe tarikıyla nef-i savt ile minarelerde ezan okuyup... ve zikrolunan müezzinlerin her birini cihet-i yevmiyyesi onar akçe ve reislerinin on ikişer akçe..." (Özcan, 1995).

Gelenekte okudukları ezanlarla şöhret olmuş, mûsikî ilmini çok iyi bilen, güzel sesleriyle ve İstanbul tavrıyla okudukları ezanlarla toplumun hafızasında yer etmiş önemli müezzinler vardı. Süleymaniye Câmi'inde Hafız Kemal, Hafız Şevket, Valide Câmi'inde Hafız İbrahim, Hafız Mustafa, Hafız Hamdi, Atikali Paşa Câmi'inde Hafız Daim, Hafız Kerim, Aksaray Valide câmi başmüezzini Hafız Cemâl, Arap

câmi başmüezzini Hafız Amet, kudümzen Eşref Özkul. Yine gelenekteki okuyucular arasında yer alan Hafız Sami, Hafız Necip, Hafız Süleyman Karabacak , Meclisi Mebusan Müezzini Beşiktaşlı Hafız Rıza, Nuruosmaniye câmi başmüezzini Haydar Efendi, Hafız Şaşı Osman Hafız Aşir,- Enderunlu Hfız Hüseyin Hüsnü Efendi,Hattat-Bestekâr Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Hacı Hafız Nafiz Bey ,Hacı Kirami Efendi, III. Selim'in Müezzinbaşısı Şakir Ağa, Abdülazizin müezzini Hafız Deli Hüsam (Ergun,2017/ Dursun,2010).

Günümüzde Ezan okuyucularına örnek olarak, Hafız Yusuf, Gebzeli Hafız Kani Karaca Hafız Amir Ateş Hafız Kemal Tezergil, Hafız Neyzen Ahmet Şahin, Mehmet Kemiksiz, Hafız Yunus Balcıoğlu, Hafız Bekir Büyükbaş, hafız Alırza Şahin, Hafız Selim Yıldız Hafız Ahmet Uzunoğlu, Hafız Aziz Hardal .

5.1.3. Vakit-Makâm-Ezan İlişkisi

İslam medeniyetinde ezanın çok büyük bir önemi vardır. Bir taraftan günde beş defa namaza çağrı yaparken diğer taraftan da dinin temel prensiplerinin simgesi olmuştur. Özellikle Türk İslam toplumunda farklı makâmlarda usta icrâcılar tarafından okunması ile insanların gönlünü etkileyen yüksek bir mûsikîye sahip olmuştur. Bu durumun bir taraftan zengin bir ezan kültürünün oluşmasına, diğer taraftan da İbadet-sanat-ilim birlikteliğine zemin hazırladığını söyleyebiliriz (İnançer, 2016).

Ezanların gelenekten günümüze kadar icrâsına tarihsel perspektiften baktığımızda vakit- makâm- ezan ilişkisini bunun insan ruhuna tesirlerini, bu tesirin aynı zamanda güneşin konumu tabi atın-mevsimlerin durumu ile de alakalı olduğunu görmemiz mümkündür (Uğur, 2014).

Mûsikî; her devirde insanlar üzerinde önemli tesirler bırakmıştır. En ilkel devirlerden en uygar toplumlara kadar mûsikînin insan ruhu üzerindeki tesirleri araştırılmış, insanın, ruhen, aklen, bedenen daha sağlıklı olabilmesi için mûsikîden istifade edildiği gibi, kültür ve medeniyetin ifade edilmesinde, dinî duyguların kuvvetlendirilip başkalarına aktarılmasında da kullanılmıştır.

İlk dönem İslam kaynaklarında (nazariyat, tıp, tasavvuf) Türk mûsikîsi makâmlarının tesiriyle ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Türk-İslam tarihinde mûsikînin insanlar ve hayvanlar üzerindeki tesiriyle ilgili en eski çalışmalardan birisi Arap Edebiyatçılarından Ebu Osman Amr b.Bahr b. Mahbub el Cahiz el-Kinanî

(869) nin 'Kitabu'l-Hayevan' isimli eserindeki makalesidir (Akdoğan, 2001). Özellikle Safiyyud-Din Abdu'î-Mumineî Urmevi, Zekeriya Er-Razi, Farabi, İbni Sina, Cüneyd-i Bağdadi, Yakub el kindi, Fetullah Şirvani, Şuuri Hasan Efendi gibi döneminin ünlü Türk İslam bilginleri mûsikînin insanlar üzerindeki tesirlerini, araştırmış, hangi makâmların hangi hastalığa iyi geldiği ve hangi vakitte hangi makâmların insan ruhu üzerinde etkili olduğunu ilmi esaslar üzerinde temellendirmeye çalışmışlarsa da bu temellendirmenin Selçuklular özellikle Osmanlılar döneminde sistemli bir hale getirildiği ve olumlu sonuçlar alındığı bilinmektedir (Akdoğan, 2001).

'Mûsika'l- Kebir' adlı eserinde mûsikînin fizik ve astronomi ile ilişkisini açıklamaya çalışan Fârâbi, Türk mûsikîsi makâmlarının insan ruhuna (psikolojisine) tesirlerini şöyle sıralamıştır:

Makâmların ruha olan etkileri:

- 1- Rast Makâm: İnsana sefa neşe huzur verir.
- 2- Rehavi Makâmı İnsana beka (sonsuzluk) düşüncesi verir.
- 3- Kuçek Makâmı: hüzn elem keder duygusu verir,
- 4- Büzürk Makâmı: İnsanda korku duygusu uyandırır.
- 5- İsfahan Makâmı: Hareket kabiliyeti ve güven hissi verir.
- 6- Neva Makâmı: insana lezzet ve ferahlık duygusu verir.
- 7- Uşşak Makâmı: Gülme duygusu verir.
- 8- Zirgüle Makâmı: Uyku hâli verir.
- 9- Sabâ Makâmı: insana şecet, cesaret, kuvvet duygusu verir.
- 10- Buselik Makâmı: Güç kuvvet verir.
- 11- Hüseynî Makâmı: İnsana sukunet, barış ve rahatlık verir.
- 12- Hicaz Makâmı: İnsana tevazu (alçak gönüllülük) verir.

Makâmların vakitlere göre psikolojik etkileri:

- 1- Rehavi Makâmı: Yalancı sabah vaktinde etkilidir, (imsak vakti-fecri kazib)
- 2- Hüseynî Makâmı sabahleyin etkilidir.
- 3- Rast Makâmı: Güneş iki mızrak boyu yükselince etkilidir.
- 4- Buselik Makâmı: kuşluk vaktinde etkilidir. (Güneşin doğmasından

yaklaşık 45 dakika bir saat sonraki zaman)

- 5- Zirgüle Makâmı: Sabah-öğle arası öğlene doğru etkilidir
- 6- Uşşak Makâmı: Öğle vaktinde etkilidir.
- 7- Hicaz Makâmı: ikindi vaktinde etkilidir.
- 8- Irak Makâmı: Akşamüstü etkilidir.
- 9- Isfahan Makâmı: Gün batarken etkilidir.
- 10- Neva Makâmı: Akşam vakti etkilidir.
- 11- Büzürk Makâmı: Yatsıdan sonra etkilidir.
- 12- Zirefkend Makâmı: Uyku zamanı etkilidir (Erdemli,1996, Ak, 2002; Çoban, 2005).

Büyük Türk İslam âlimi İbn-i Sina ahenkli-sanatlı bir şekilde oluşturulmuş seslerin insan ruhu üzerindeki derin tesirlerine dikkati çekmiş ve hastaların iyileştirilmesinde, akli-ruhi dengelerinin artırılmasında onlara mûsikî dinletmenin en etkili yollardan birisi olduğunu savunmuştur (Yiğitbaş, 1972; Ak, 2002; Çoban, 2005).

Türk mûsikîsinin en yetkin isimlerinden *Safıyyüddin* vakit-makâm ilişkisine ışık tutabilecek tespitlerde bulunmuş ve vakit-makâm ilişkisi gözetilerek icrâ edilen makâmların insanın ruhunu dinlendirip huzura kavuşturacağını, yücelteceğini şöyle ifade etmiştir:

1. Rehavi Makâmı fecirden önce
2. Hüseyinî Makâmı tan yeri ağardığı zaman
3. Rast Makâmı kuşluk vaktinde
4. Zirgüle Makâmı kuşluk vaktinde
5. Hicaz Makâmı namaz arasında
6. Irak Makâmı ikindi vaktinde
7. Isfahan Makâmı gün batarken
8. Neva Makâmı akşam vaktinde
9. Büzürk Makâmı yatsı vaktinde
10. Zirefkend Makâmı yatsı vaktinde (Yiğitbaş, 1972: Ak, 2002).

Selçuklu ve Osmanlı döneminde yukarıda ifade etmeye çalıştığımız vakit-makâm-ezan ilişkisinin çok daha sistemli bir şekilde sosyal hayatın içerisinde yerini almıştır. Bu durumun vakit, makâm ve ezan ilişkisinin ve bunun insan ruhuna tesirlerinin en parlak dönemine ulaştığını söyleyebiliriz (Yiğitbaş, 1972).

Selçuklular döneminde 1154 yılında Selçuklu Türk Atabeyi Nureddin Zengi tarafından yaptırılan hastanede akıl hastalarının İbn-İbn-i Sina tarafından müzikle tedavisinin yapıldığı, mûsikî makâmlarının tedavi amacıyla kullanıldığı bilinmektedir (Çoban, 2005).

Osmanlı şair hekimlerinden (ö:1693) *Şuuri Hasan Efendi 'Tadil-i Emzice'* adlı eserinde makâm-vakit ilişkisini ve bunların insan ruhu üzerindeki tesirlerini makâmlarla gezegenler arasındaki etkileşimi hangi makâmın hangi milletin ve hangi gurup insanın üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir (Akdoğan, 2007).

Hasan Şuuri Tadil-i Emzice adlı eserinde ve *Haşim Bey Mecmuasında* Nihavent, Buselik, Neva, Buselikaşiran, Mahur, Uşşak makâmlarının insana kuvvet verdiğini bu makâmların Afrikalı ve Avrupalı insanlar üzerinde etkili olduğundan bahsedilir (Uygun, 1999: 237-240).

Osmanlı döneminde yaşamış bir diğer ilim adamı ve mûsikî nazariyatçısı Fetullah Şirvanidir. (Ö:1481) (XV. yy. Fatih dönemi) Fatihe sunmuş olduğu 'Mecelletün fiî-Musika' adlı eserinde vakit-makâm ilişkisine değinmiş ve makâmların belirli vakitlerde insan ruhu üzerindeki tesirlerinden söz etmiştir (Akdoğan, 2001).

Fetullah Şirvani'ye göre makâmların insan duyulan üzerindeki tesirleri şöyledir: Uşşak, Neva, Mahur, Buselik ve Nihavent makâmı insanda kuvvet, cesaret ve rahatlık tesiri meydana getirir. Bu beş makâm Türklerin, Habeşlilerin, Zencilerin, dağ sakinlerinin yapılarına uygun düşer. Bazı makâmı insan üzerinde mutedil derecede rahatlık ve hoş bir lezzet tesiri yapar. Bunlar Rast, Irak, Isfahan, Nevruz, Gerdaniye, Pençgah ve Zavil makâmıdır. Zirefkend, Büzürk, Zengüle, Rehavî, Hüseyinî ve Hicaz makâmıların da insanda rahatlık, hüzn, sükûnet tesiri meydana getirdiği söylenmiştir (Akdoğan 2007).

Fetullah Şirvani makâmıların icrâ edileceği vakitleri de şöyle sıralamıştır:

Şeyh İbn Sanadan nakledilmiştir

1- Subhu kazib vaktinde = *Rehavi*

2- Subhu sadık vaktinde = *Hüseyinî*

3- Güneşin iki mızrak boyu yükselmesi = *Rast*

4- Kuşluk vaktinde = *Buselik*

5- Günün yarısında = *Zengüle*

6- Öğle vaktinde = *Uşşak*

- 7- İki namaz (öğle-ikindi) arasında = *Hicaz*
- 8- İkinci vaktinde = *Irak*
- 9- Güneş batarken = *Isfahan*
- 10- Akşam vaktinde = *Neva*
- 11- Yatsı vaktinde = *Büzürk*
- 12- Uyku vaktinde = *Muhelif (Zirefkend)*

Yapılan araştırmalara ve tarihsel tecrübeler baktığımızda mûsikînin insan ruhu üzerinde derin tesirler bıraktığını ve ezanın da hangi vakitte hangi makâmda icrâ edileceğinin bu tarihsel bilgi ve tecrübeler dikkate alınarak tespit edildiğini söyleyebiliriz. Her vakte uygun makâm ve makâm gurupları tertip edilmiştir (Sarı, Aktaran: Ahmet Atmaca, 2013).

Sabah vaktinde ezanın sabâ makâmında okunmasında insan vücûdunun ritminin karakterinin ön plana çıktığını gözlenmektedir. Tıp Bilim adamları, gece boyunca istirahate çekilen insan vücûdunun sabaha doğru hormonal sisteminin yön değıştirmesiyle uyanmaya adapte olmaya çalıştığını söylüyor. Yine tıp bilimine göre gece beyin tam, vücutsa yüzde yirmi kapasite ile çalışır (Uğur, Aktaran: Ahmet Atmaca, 2013).

Sabah vaktinde vücûdun bir güce kuvvete ihtiyacı olduğı düşünülürse, bunun insana şecaat, cesaret veren ve çıkıcı bir seyre sahip olan sabâ makâmının karakteriyle örtüştüğünü söyleyebiliriz (Uğur, Aktaran: Ahmet Atmaca, 2013).

5.1.4. Ezanın İcrası (Zemin, Meyan, Karar)

a) Ezan hangi makâmda okunacaksa, başlangıç tekbirinin ilk ikisinde o makâmın pest tarafındaki 3-4 perde seslendirilir. Devamında tekrar eden tekbirler de icrâ edenin sesinin genişliğine göre zemin nağmeleri icrâ edilir.

b) ‘Eşhedü enla ilahe illallah’ cümlelerinde ikinci defa okunan tekbirlerdeki perdelerin birkaç ses tiz veya pes perdelerinde gezinilerek asma karar ve karar perdelerinde kalınır.

c) ‘Eşhedü Enne Muhammeden Resulullâh’larda makâm meydana gelmeden önceki seyrini gösteren nağmeler yapılarak, yine asma karar ve karar gösterilir.

d) 'Hayyealessalâh' ezanın orta kısmı olması münasebetiyle meyan sayılır. Burada meydana mahsus perdelerde çoğunlukla tiz seslerde dolaşılır. Bu arada uygun makâm geçkileri de gösterilir. İkinci tekrarda karara gidilir.

e) 'Hayyealelfelah' larda ise ikinci meyan olması sebebiyle 'hayye alessalâh' lardaki meyan nağmelerinde seyredilir. Karar verilir.

f) Son tekbirlerde ilk iki tekbirdeki perdeler seslendirilir.

g) Tehlil'de ise çoğu defa inici nağmelerle karara gidilerek ezan bitirilir.

Gelenekte ezanın okunduğu makâmlar:

Sabah ezanı; Saba, Dilkeşaveran

Öğle ezanı; Rast, Hicaz

İkindi ezanı; Hicaz, Uşşak, Beyati

Akşam ezanı; Hicaz, Rast, Segâh(EK 12), Dügâh

Yatsı ezanı; Hicaz, Uşşak, Beyati, Neva, Rast

Itri'nin tespit ettiği:

Sabah ezanı; Dilkeşeveran, Saba, Dügâh

Öğle ezanı; Saba, Hicaz, Şehnaz

İkindi ezanı; Uşşak, Hüseyinî

Akşam ezanı; Segâh

Yatsı ezanı; Rast, Uşşak

Reşat Ekrem Koçu (İstanbul'da Ezan Mûsikîsi isimli makale)

Sabah ezanı; Sabâ, Dilkeşhâverân;

Öğle ezanı; Sabâ, Hicaz;

İkindi ezanı; Hicaz;

Akşam ezanı; Rast, Hicaz

Yatsı ezanı; Rast, Hicaz, Beyâti, Neva makâmları

Kemal Tezergil ise ezan makâmlarını:

Sabah ezanı; Sabâ,

Öğle ezanı; Sabâ, Rast,

İkindi ezanı; Uşşak, Beyati, Hicaz,

Akşam ezan; Dügâh (kendi ifadesiyle Hüzzam, Segâh gibi görünse de aslında Dügâh'tır,

Yatsı ezanı; Rast, Uşşak, Beyati makâmlarında icrâ olunur.

Alâeddin Yavaşca (2002: 622) eserinde gelenekteki ezan makamlarını şu şekilde tespit etmiştir:

Sabah ezanı; Saba (EK 9), Hüseyinî, Dilkeşhaveran

Öğle ezanı; Hicaz, Uşşak (EK 10)

İkinci ezanı; Hicaz (EK 11), Evç

Akşam ezanı; Hicaz, Rast

Yatsı ezanı; Hicaz, Bayatî, Neva, Rast (EK 13), Evç

5.2. Salânın Anlamı ve Önemi

Arapça ‘dua’ ve ‘namaz’ anlamına gelen salâ (salât) Peygamber Efendimiz (S.A.V)’e dua ve selam temennilerinde bulunmak, medh-ü sena etmek, şefaatinin dilemek, Efendimizin ailesine, ashabına, yakınlarına duayı ifade eden besteli ve serbest şekilde icrâ edilen güftelerdir.

Kuran-ı Kerimde (el-Ahzab,33/56) ve Peygamberimizin (S.A.V.) hadis-i şeriflerinde salât-ü selâm getirilmesi tavsiye edilmiştir. Bu tavsiyelerden dolayı İslam dünyasında özellikle Osmanlı kültüründe sözleri Arapça olan pek çok salâ metni ortaya çıkmıştır (salâvat getirmek, salâvat çekmek, salâ vermek vb.).

5.2.1. Salânın Tarihçesi

Salâ ilk defa 700 (1300–1301) yılında Memluk Sultanı el-Melikün-Nasır Muhammed b. Kalavun’un emri ile Cuma ezanından önce okunmuştur. Daha sonra 791 (1389) yılında el-Melikü’s-salih b. Eşref Zeynüddin II. Hacci döneminde Akşam ezanı dışındaki diğer bütün ezanlardan sonra salâ okuma âdeti konmuştur (Özcan, 2009: 15–16).

Salâlar Türk dinî mûsikîsi içerisinde câmi ve tekke mûsikîsi formları içerisinde özellikle Câmi Mûsikîsinde önemli bir yer tutar. Câmi ve tekke dışında bazı dinî toplantılarda, sosyal faaliyetlerde de salâlar yer almıştır.

Salâlar bazen bir kişi tarafından bazen de toplu olarak besteli-bestesiz (irticalen) okunurlar. Minare mûsikîmizde salâlar; sabah, öğle, ikinci ve yatsı vakitlerinde okunurlar. Sabahleyin ezandan önce okunan sabah salâsı, Dilkeşhâverân makâmında ve besteli olarak, öğle, ikinci ve yatsı vakitlerinde okunan salâlar ise; ezandan sonra, ezanın okunduğu makâmında müezzinler tarafından bestesiz olarak

(irticalen) okunurlar.

Salâlar okudukları yere ve zamana göre; Cuma salâsı, Bayram salâsı, Sabah salâsı, Cenaze salâsı, Salât-ü selam, Salât-ü ümmiye gibi isimlerle anılmıştır.

Salânın güftesi şöyledir:

‘Es-Salât-ü ve’selamü aleyk/Aleyke ya seyyidena ya Rasulellah//es-Salât-ü ve’s-selamü aleyk/Aleyke ya seyyidena ya habibellah//es-Salât-ü ve’s-selamü aleyk/Aleyke ya seyyide’l-evveline ve’l ahirin//Ve’l-hamdü lillâhi rabbi’l âlemin’.

5.2.2 .Osmanlı’da Salâ Geleneği

İslam medeniyetinin çok önemli bir unsuru olan salâ; bir dinî mûsikî formu olarak Osmanlı döneminde en sistemli ve en sanatlı seviyesine ulaşmıştır. Özellikle 16.yüzyılda Hatip Zakiri Hasan Efendi (1622-23), 17.yüzyılda Buhurizâde Mustafa Itri Efendi(1640-1712), Halvetiye şeyhi Mustafa Kemaleddin el- Bekri Efendi gibi dahi bestekârlar elinde çok yüksek bir sanat seviyesine ulaşmıştır. Ayrıca devletin çok geniş coğrafyaları hâkimiyeti altına alması sonucu, câmilerin, tekke ve dergâhların eli ile sosyal hayatta çok fazla yer edinmiştir (Özcan,2009).

Salâ; Osmanlı döneminde ilk defa Orhan Gazi’nin oğlu Süleyman Paşa tarafından (759/1357) Rumeli’ye geçtiğinde, İpsala’da babası adına para bastırmış ve ilk cuma salâsını okutup ilk cuma namazını kılmıştır (Koca, 2017: 113). Osmanlı döneminde günlük ibadetlerde de salâ önemli bir yer tutar. Vakit namazlarında (akşam namazı hariç)sabah ezanından önce Dilkeşhâveran makâmında, diğer üç vakitte (öğle, ikindi, yatsı) ezandan sonra, ezanın okunduğu makâmda salâ okunurdu. Neyzen Ahmet Şahin konu ile ilgili kendi yaşadığı bir olayı şöyle anlatmaktadır: “Kudüs’ü ziyarete gitmişim. Öğle namazını kılmak üzere bir câmiye gittim ve câmi görevlisinden öğle ezanını okuyabilir miyim diye izin istedim. Ezanı okumama izin verdikten sonra bana ‘ezandan sonra mutlaka salâ oku, çünkü Kudüs’te ezandan sonra salâ okumak bir Osmanlı geleneğidir’ diye tembihte bulunmuştu. Bende önce ezanı, ardından da aynı makâmda salâyı okudum”.¹³ Neyzen Ahmet Şahin’in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere salâ Osmanlı’da ülkenin bütün geneline yayılmış, günlük hayatın içerisine girmiştir.

¹³ Ahmet Şahin’in ifade ettiği Osmanlıda ezanlardan sonra salâ okuma geleneğine örnek salâ Uşşak makamında ezanın notası içerisinde gösterilmiştir. (Bkz. EK 10).

Osmanlı salâ geleneğinde, fethedilen bir belde, bir ülke, için fetih salâları okunurdu. Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Orhan Gazi'nin Edirne'yi fethetmek isterken Hacı Bektaş-ı Veli'nin huzurunda Gülbank-ı Muhammedi çekildiğinden ve Fatiha okunduğundan, Hacı Bektaş-ı Veli'nin derviş ve askerleriyle beraber salâlarla Rumeli'ye geçtiğinden bahseder (Koca, 2017). Ayrıca Kurtuluş Savaşı'nda, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda ve 15 Temmuz darbe girişiminde vatanın, ülkenin tehlikede olduğunu halka duyuran, halkı birlik ve beraberliğe, direnişe çağıran ezanlarla birlikte, fetih salâları da vardır.

5.2.3. Salâ Nasıl İcra Edilir?

Salâ icrâ edilirken güftenin ilk mısrasında makâmın ilk perdeleri, ikinci mısrasında ise karar nağmeleri gösterilmek suretiyle okunur. Ezanlarda olduğu gibi salâlarda iki veya daha fazla müezzin tarafından okunabilir. İki müezzinin karşılıklı okuduğu salâyâ çifte salâ denir. Burada önemli olan müezzinlerin ses özelliklerinin uyumlu ve ağız birliğinin olmasıdır.

Câmi mûsikisinde salâlar Minarenin dışında farz namazlarının sonunda tesbihate geçmeden önce salât-i münciye duası ile ve teravîh namazlarının sonundaki duaya geçmeden önce salât-ü selam ile okunur. Salât-i münciye imam tarafında bazen cemaatin katılımı ile bestesiz olarak herhangi bir makâmda daha çok kametin getirildiği makâmda icrâ edilir. Salât-ü selam ise müezzinler tarafından mahur makâmında besteli olarak her mısrasının birer defa tekrar edilmesi ile icrâ edilir.

Tekkelerde ise 'davet etme, çağırma' anlamlarında kullanılan ve değişik isimlerle anılan pek çok salâ okunmaktadır. Yemek vaktinin geldiğini haber veren 'lokmaya salâ' mukabele vaktinin geldiğini haber veren 'destur', 'tennureye salâ' ya 'hu', Kadirî zikrinde okunan 'salât-ı kemâliye' gibi... Salât-ı kemâliye Ahmet Hatipoğlu tarafından Hüseyinî makâmında notaya alınmıştır.'

Câmi ve Tekkelerin dışında özellikle Türk kültüründe; evlilik düğünlerinde. Hacı uğurlamada ve tarikata yeni intisab eden dervişe şeyh tarafından arakiyenin giydirilmesinde salâ okumak yaygın bir uygulamadır. Günümüzde salâ daha çok Cuma günü ezandan önce, perşembeyi cumaya bağlayan gece, pazartesi gecesi, kandil gecelerinde, ramazan ayının başlangıcında ve cenazelerde verilir.

5.2.4. Salâ Çeşitleri

Dinî mûsikîmizde çok çeşitli yerine ve zamanına göre çok farklı salâ formları vardır. Câmilerde okunan, tekkelerde okunan, hem câmilerde hem tekkelerde okunan salâlar olmak üzere bir hayli yekûn tutar. Biz burada sadece minare mûsikîmize ait olan formların tariflerini ve notalarını vereceğiz.

5.2.4.1. Dilkeşhâverân Sabah Salâsı

Sabah ezanından önce Dilkeşhâverân makamında Hatip Zakiri Hasan Efendi ya da Itri tarafından bestelenmiş olan salâdır. Daha çok irticalen okunur (Yavaşca, 2002,Özalp,1992). (EK 14).

5.2.4.2. Hüseyinî Cuma Salâsı

Cuma günü, Cuma ezanından 1 saat önce Cuma namazının yaklaştığını cemaate bildiren ve Hüseyinî makâmında irticalen (doğaçlama) okunan dinî mûsikî formudur. Besteli olanları da vardır (Özalp,2000).

5.2.4.3. Bayati Bayram Salâsı

Hatip Zakiri Hasan Efendi tarafından bestelenen bu eser günümüzde pek icrâ edilmemektedir. Bayram namazlarından önce minarelerden okunur (Yavaşca, 2002). (EK 15).

5.2.4.4. Hüseyinî Cenaze Salâsı

Cenazelerin, ölüm haberlerinin duyurulması için minareden okunan salât ü selam ve cenazenin kabre götürülürken, definden sonra olmak üzere iki çeşit okunan salâdır. Hatip Zakiri Hasan Efendi tarafından bestelenmiş olan Hüseyinî Cenaze Salâsının bestesini buraya alıyoruz (Özcan, 1993). (EK 16)

5.2.4.5.Mâye Cenaze Salâsı

Itri tarafından bestelendiği bilinen Mâye Cenaze Salâsı Anadolu'da bazı yerlerde okunmaktadır. Bugün elimizde olan Mâye Salâsının notasının Yılmaz Öztuna'nın bahsetmiş olduğu Itri'ye ait olup olmadığı bilgi dâhilinde değildir (Öztuna, 1987, Harmancı, 2013). (EK 17)

5.2.4.6. Temcid Salâsı

Ramazan ayında insanlara sahur vaktini bildirmek için minareden okunan temcid ve münacaatın içerisinde salâvat bölümlerinin bulunmasından dolayı bu forma temcid salâsı da denmektedir. Bestesi Hatip Zakiri Hasan Efendi'ye ait olan bu eser günümüzde okunmamaktadır (Yavaşca, 2002).

5.3. Ezan ve Salâ İcraları Arasındaki Farklılıklar

Ezan ve Salâ câmi mûsikîsinin minare mûsikîsî formlarındandır. Her iki formda Türk Makam Mûsikîsi ile icra edilse de, aralarında icra farklılıkları vardır. Bu farklılıklarda öne çıkan en önemli iki husus güfte yapıları ve mûsiki cümleleridir.

Ezan, güfte yapısı bakımından kısa lâfızlardan oluşmasından dolayı gelenekten itibaren (toplayabildiğimiz kayıtlar, uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda) genellikle basit makamlarla icra edilmiştir. Basit makamlardaki mûsiki cümleleri ile ezanın lâfızları bir uygunluk oluşturmuştur.

Salâda ise cümle yapısındaki lâfızların genişliğinden dolayı (ezana göre) bileşik makamlarla, bileşik makamların daha uzun mûsiki cümleleri ile icra edilmiştir.

6.GÜNÜMÜZDE EZAN VE SALÂ İCRALARI

6.1. Eyüp Câmii

İstanbul'un fethinin ardından Fatih Sultan Mehmet'in emri üzerine Ebu Eyyub-el Ensarî adına bir türbe yaptırılmıştır. Bugünkü ismiyle Eyüp Câmii olarak bilinen câmi, 1458 yılında bu türbeye ilave olarak inşa edilmiştir. Günümüze kadar pek çok tadilat gören câmi, Osmanlı padişahlarının II. Beyazid'den itibaren burada kılıç kuşanması nedeniyle büyük bir öneme sahiptir. Câminin mimarisinde göze çarpan mahfiller ise Darüssaade Ağası Beşir Ağa tarafından inşa ettirilmiştir. Yapılışından itibaren gördüğü hasarlara ve yenilenmelere rağmen Müslümanlar için önemli bir câmi olmuştur (Eyice, 1995).

26 Nisan 2019 tarihinde Eyüp Câmi günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.1:

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkindi Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı Hüseynî, Bestenigâr, Dügâh Geçkili	Rast Makâmı, Suznâk Geçkili	Hicaz Makâmı, Nişabur Geçkili	Segâh Makâmı, Eviç, Hüzzam Geçkili	Uşşak Makâmı, Nişabur Geçkili

8 Haziran 2019 tarihinde Eyüp Câmii günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.2

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından Önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	Uşşak Makâmı

6.2.Fatih Câmii

Fatih Câmii, İstanbul'un fethinin ardından Fatih Sultan Mehmet tarafından harap durumda olan oniki havari kilisesinin yerine 1463 yılında XV. yüzyılda yaptırılmıştır.Câmii'nin mimarı Azatlı mimar Atik Sinan'dır. İstanbul'un fethinden sonra geniş ve kapsamlı külliyesiyle beraber şehirde yeşeren medeniyetin göstergesi olması ve Türk mimari kültürünü yansıtmaya bakımından çok önemli bir eserdir. Tarih boyunca pek çok hasar gören câmii III. Mahmut zamanında yeniden inşa ettirilmiş ve 1771 yılında tekrar ibadete açılmıştır (Eyice, 1995).

25 Nisan 2019 tarihinde Fatih Câmii günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.3

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı (Çifte Ezan)	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmında: Dilkeşhâverân, Hüseynî, Bestenigâr Geçkili	Hicaz Makâmında: Hicaz Ailesi, Nişabur Geçkili	Rast Makâmında: Suznâk, Nikriz Geçkili	Segâh Makâmında: Eviç, Sabâ Geçkili	Hicaz Makâmında: Hicaz Ailesi, Nişaburek Geçkili

7 Haziran 2019 tarihinde Fatih Câmi günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.4

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	Dilkeşhâverân Makâmı	Hüseynî Makâmı	Hicaz Makâm

6.3. Beyazıt Câmii

Klasik mimarinin öncü örneklerinden olan câmi, Sultan Beyazıt tarafından, medrese, mektep, imaret, kervansaray ve hamam ek yapılarıyla birlikte 1501–1506 tarihleri arasında inşa ettirilmiştir. Mimari kesin olarak bilinmemekle birlikte birçok kaynak mimar Kemaleddin veya Üstad Hayreddin üzerinde yoğunlaşmaktadır. Câmi depremler sebebiyle 1797, 1870, 1940, 1958 yıllarında önemli tadilatlar geçirmiştir (Eyice, 1992).

8 Mayıs 2019 tarihinde Beyazıt Câmi günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.5

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkindi Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı, Hüseynî Geçkili	Uşşak Makâmı, Nişabur Geçkili	Rast Makâmı, Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı, Evç Geçkili	Hicaz makâ Makâmı, Nişabur Geçkili

1 Haziran 2019 tarihinde Beyazıt Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.6

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından Önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	Hüseynî Makâmı	-

6.4.Süleymaniye Câmii

Osmanlı Devleti'nin parlak dönemlerine ait olan câmî, isminden de anlaşılacağı gibi Kanuni Sultan Süleyman adına devrin en önemli mimarlarından Mimar Sinan tarafından 1557 yılında inşa edilmiştir. İçinde çarşıları, aşevini, hamamlar gibi birçok ek yapıdan oluşan kompleks, aynı zamanda Kanuni Sultan Süleyman ve ailesinin türbelerini de bulundurmaktadır. Dört adet minareden oluşan câminin, iki minarede ikişer, diğer iki minarede üçer adet ile toplam on adet şerefesi, Sultan Süleyman'ın 10. padişah olmasını simgelemektedir (Mülayimi 2010).

27 Nisan 2019 tarihinde Süleymaniye Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.7

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkindi Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı Hüseynî, Bestenigâr Geçkili	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı Nişabur Geçkili

1 Haziran 2019 tarihinde Süleymaniye Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.8

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından Önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân makâm	-	Hüseynî makâm	-

6.5.Sultan Ahmet Câmii

Sultan I. Ahmed adına Sedefkâr Mehmet Ağa tarafından 1609 yılında inşasına başlanan câmî 1617 yılında ibadete açılmıştır. Altı adet minaresi olan câmînin dört minaresinde üçer adet, iki minaresinde ikişer adet, toplam on altı adet şerefe bulunmaktadır. Süleymaniye Câmisine benzer olarak on altı, Sultan I. Ahmed'in 16. padişah olmasını temsil etmektedir. Câmînin sol tarafında hünkâr mahfili, yanında ise Sultan I. Ahmed'in çilehanesi yer almaktadır. (Özgüdenli, 2009).

28 Nisan 2019 tarihinde Sultan Ahmet Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.9

Sabah Ezanı (Çifte Ezan)	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı Hüseynî Geçkili	Uşşak Makâmı, Nişabur Geçkili	Rast Makâmı Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı Nişabur Geçkili

1 Haziran 2019 tarihinde Sultan Ahmet Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.10

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından Önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.6. Yeni Câmî (Eminönü)

Sultan III. Mehmed'in annesi ve Sultan III. Murad'ın eşi Safiye Sultan adına 1597 yılında yapımına başlanan câmî ancak 1663 yılında tamamlanabilmiş, yapımı tam 59 yıl sürmüştür. Mimar Davud Ağa tarafından başlanan câmî, mimarin salgından ölmesi sebebiyle Suyolu Nâzırı Mimar Dalgıç Ahmed Ağa tarafından devam ettirilmiş, III.Mehmed'in ölümü ile, yarım kalan yapı Hatice Turhan Valide Sultan'ın gayretleriyle Ser Mimar-ı Hassa Mustafa Ağa inşaatın başına getirilmiş ve câmî tamamlanmıştır.Osmanlı döneminin yapımı en uzun süre devam eden câmî'sidir.(Çobanoğlu,2013).

30 Nisan 2019 tarihinde Yeni Câmîi (Eminönü) günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.11

Sabah Ezanı (Çift Ezan)	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâm Hüseyinî Geçkili	Uşşak Makâm	Hicaz Makâmı, Nadiren Nihavent Makâmı	Segâh Makâm	Rast ve Hicaz Makâm, Nadiren Nihavent Makâmı

9 Haziran 2019 tarihinde Yeni Câmi (Eminönü) günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.11

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.7. Nuruosmaniye Câmii

Câminin yapımına Sultan Mahmut döneminde başlanmış ve III. Osman döneminde tamamlanmıştır. Mimarı Mustafa Ağa tarafından inşa edilen câmide; medrese, sebil, kütüphane, çeşme, han ve bu iki hükümdarın türbeleri bulunmaktadır (Eyice, 2007).

1 Mayıs 2019 tarihinde Nuruosmaniye Câmii günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.12

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı Hüseynî Geçkili	Uşşak Makâmı Nişabur Geçkili	Rast Makâmı Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı, Sabâ Geçkili	Hicaz Makâmı Zirgüleli Hicaz Nişabur Geçkili

1 Haziran 2019 tarihinde Nuruosmaniye Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir.

Çizelge 3.13

Cuma salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.7. Laleli Câmii

Câmî;1174-1177(1760-1764) yıllarında III. Mustafa tarafından dönemin mimarlarından hassa başmimarı Kara (Hacı) Ahmet Ağa'ya ve Mimar Mehmed Tahir Ağa'ya yaptırılmıştır. Câmînin Hünkâr Mahfili ile birlikte iki minaresi ve minarelerinde birer şerefesi bulunmaktadır. III. Selim ve III. Mustafa bu câmide meftundur (Çobanoğlu, 2003).

7 Mayıs 2019 tarihinde Lâleli Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.14

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı, Hüseynî Geçkili	Uşşak Makâm	Rast Makâmı, Suznâk Geçkili	Segâh Makâm	Hicaz Makâmı, Nişabur Geçkili

8 Haziran 2019 tarihinde Lâleli Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.15

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Saâlası	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşaveran Makâmı	-	-	-

6.8. Mihrimah Sultan Câmii Külliyesi

Kanuni Sultan Süleyman tarafından,1540-1547 yılları arasında Mimar Sinan'a, kızı adına yaptırılmıştır.Mimar Sinan'ın mimarbaşılık dönemine ait en önemli eserlerinden birisidir.Selâtin câmî'lerine özgü çifte minarelidir. Halkın sosyal ihtiyaçlarına göre tasarlanmıştır (Orman, 2005).

9 Mayıs 2019 tarihinde Mihrimah Sultan Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.16

Sabah Ezanı (Çiftli Ezan)	Öğle Ezanı (Çiftli Ezan)	İkinci Ezanı (Çiftli Ezan)	Akşam Ezanı (Çiftli Ezan)	Yatsı Ezanı (Çiftli Ezan)
Sabâ Makâmında: Hüseynî, Bestenigar, Dilkeşhâverân Acemaşiran Düğah Geçkili	Uşşak Makâmında: Nişabur Acem Geçkili	Rast Makâmında: Suznâk, Nikriz Geçkili	Segâh Makâmında: Müstear, Eviç Hüzzam Geçkili	Hicaz Makâmında: Nişabur Geçkili.

19 Temmuz 2019 tarihinde Mihrimah Sultan Câmi günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.17

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmında	-	-	-

6.9.Yıldız Câmii

II. Abdülhamid tarafından Mimar Nikolaidis Jolpuylo'ya yaptırılmıştır. 1881 yılında temeli atılan câmi 1885 yılında ibadete açılmıştır. Geleneğe aykırı olarak tek minareli yaptırılmış bir Selâtin Câmi'dir.Câmi'nin iç kısmında yer alan besmele ,Necm suresi ilk üç ayet ve Mülk suresi kûfi yazı ile Ebuzziya Tvflk'e, Celi Sülüs yazılar ise Abdülfettah Efendi'ye yazdırılmıştır. (Can, 2013).

14 Mayıs 2019 tarihinde Yıldız Câmi günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.18

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkindi Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

1 Haziran 2019 tarihinde Yıldız Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.19

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.10.Pertevniyal Valide Sultan Câmii

İsmi, II. Mahmut'un eşi, Sultan Abdülaziz'in annesinden alan ve onun tarafından yaptırılan câmî, çift minarelidir. Kimi kaynaklara göre câmînin mimarı İtalyan Montani gösterilsede bina emini Hüseyin Bey,yardımcısı Hüsrev Bey,kâtibi Sami Efendi,vakıf idarecisi Bogos Bey ve Mihran Bey,kalfa mimarı Saarkıs Balyan Bey,yamağı Agop ve Bedros Beyler,motif çizen Osep Bey ve Agop Balyan Bey'dir. Yapımına 1869 yılında başlanan câmî üç yılda tamamlanmıştır (Yavaş, 2007).

6 Mayıs 2019 tarihinde Pertevniyal Valide Sultan Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.20

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı Hüseynî Geçkili	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

7 Haziran 2019 tarihinde Pertevniyal Valide Sultan Câmi günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir.

Çizelge 3.21

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.11. Ortaköy Büyük Mecidiye Câmii

Ortaköy İskele Meydanında bulunan câmi Sultan I.Abdülmecid tarafından 1854 yılında dönemin mimarlarından Nikogos Balyan'a inşa ettirilmiştir.Selâtin Câmî'lerine özgü iki şerefeli iki minares ve içerisinde hünkâr mahfili bulunmaktadır (Gündüz, 2007).

12 Mayıs 2019 tarihinde Ortaköy Büyükmecidiye Câmii günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.22

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı, Bestenigar Geçkili	Uşşak Makâmında: Nişabur Geçkili	Rast Makâmı, Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

8 Haziran 2019 tarihinde Ortaköy Büyükmecidiye Câmi günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.23

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.12.Şehzade Câmii

Genç yaşta vefat eden Şehzade Mehmet adına, babası Kanuni tarafından, Mimar Sinan'a iki minareli ve ikişer şerefeli olarak yaptırılmıştır. Mimar Sinan'ın tasarladığı ilk selâtin külliyesidir. 1543 yılında inşaatına başlanmış ve 1548 tamamlanıp ibadete açılmıştır. (Orman, 2010).

29 Nisan 2019 tarihinde Şehzade Câmii günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.24

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı, Hüseynî Geçkili	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı, Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı, Nişabur Geçkili

1 Haziran 2019 tarihinde Şehzade Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.25

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.13.Beylerbeyi Câmii

I. Abdülhamid tarafından mimar Tahir Ağa'ya, dönemine göre modern dokunuşlarla yaptırılmış bu câmide, hünkâr kasrı câminin içerisine alınmıştır (Mülayim, 1992).

10 Mayıs 2019 tarihinde Beylerbeyi Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir.

Çizelge 3.26

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkindi Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı, Hüseynî Geçkili	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı, Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

10 Mayıs 2019 Tarihinde Beylerbeyi Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.27

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.14.Yavuz Selim Câmii

Kanuni Sultan Süleyman tarafından babası Yavuz Sultan Selim adına 1520-1522 yılları arasında yaptırılmıştır.Külliyenin mimarı,mimarbaşı Acem Ali ve Mimar Sinandır. Câmî'nin Hünkâr Mahfili ile birlikte birer şerefeli iki minaresi bulunmaktadır. (Yüksel, 2009).

18 Mayıs 2019 tarihinde Yavuz Selim Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.28

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı, Hüseynî Geçkili	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı, Suznâk Gaeçkili	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

17.Mayıs 2019 tarihinde Yavuz Selim Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.29

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.15.Bezmialeme Valide Sultan Câmii

Sultan Abdülmecid'in annesi tarafından yapımına başlanmış, oğlu tarafından tamamlanmış bu câmînin iki minaresinde birer şerefe bulunmaktadır (Kalfazade, 1994).

13 Mayıs 2019 Tarihinde Bezmialeme Valide Sultan Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.30

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı, Hüseynî Geçkili	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

7 Haziran2019 tarihinde Bezmialem Valide Sultan Câmi günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.31

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.16. Rüstem Paşa Câmii

Câmi, Haliç kıyısında bulunmaktadır. Kanûnî Sultan Süleyman'ın damadı Rüstem Paşa tarafından 1555 ile 1561 yılları arasında dönemin mimarbaşısı Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Câmi bünyesinde bulundurduğu depolar, dükkanlar, çeşmeler ve hanlar ile bulunduğu konumun İstanbul'un ticaret merkezi olduğunu işaret etmektedir (Akçıl, 2008).

21 Mayıs 2019 tarihinde Rüstem Paşa Câmii günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.32

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı, Hüseyinî Geçkili	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

24 Mayıs 2019 tarihinde Rüstem Paşa Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.33

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.17.Edirnekapı Mihriman Sultan Câmii

Câmî, Mimar Sinan tarafından Kanûnî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan adına inşa ettirilmiştir. Bünyesine bir çifte hamam, birçok dükkân, Sıbyan mektebi, çeşme ve türbeden oluşmaktadır. Günümüzde Suriçi, Edirnekapı'da ihtişamını koruyarak yer almaya devam etmektedir (Eyice, 1994).

16 Mayıs 2019 tarihinde Edirnekapı Mihriman Sultan Câmii günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Çizelge 3.34

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkindi Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı, Hüseyinî Geçkili	Uşşak Makâm	Rast Makâmı, Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

14 Haziran 2019 tarihinde Edirnekapı Mihriman Sultan Câmii günümüz salâ icrâsı aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Çizelge 3.35

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.18.Beşiktaş Sinan Paşa Camii

Câminin bânisi Kaptan-ı Derya Sinan Paşa'dır. Kaptan-ı Derya Sinan Paşa; Kanuni Sultan Süleyman'ın Sadrazamı ve damadı Rüstem Paşa'nın kardeşidir. Caminin mimarı Mimar Sinan'dır. Yapılış tarihi 1555'tir (Karakaya, 2009).

1 Ağustos 2019 tarihinde Beşiktaş Sinan Paşa Câmii günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.36

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

26 Temmuz 2019 tarihinde Beşiktaş Sinan Paşa Câmii günümüz salâ icrâsı aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Çizelge 3.37

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.19.Sünbül Efendi Câmii

Önceden Andreas Manastır kilisesi olan bu yapı, (1284) yılında Teoddora tarafından kızlar manastırı haline getirilip Hoslos Anndreas kilisesi yapılmıştır. İstanbul'un fethi sonrası II.Beyazıt'ın veziriazamı Koca Mustafa Paşa tarafından câmiye dönüştürülmüş ve külliye haline getirilmiştir.Ayrıca Osmanlıda minarelerde kandil yakma adetide ilk bu câmi'de başlamıştır. (Eyice, 2002).

21 Haziran 2019 tarihinde Sünbül Efendi Câmi günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.38

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı	Segâh Maka Makâmı	Hicaz Makâmı

21 Haziran 2019 tarihinde Sümbül Efendi Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.39

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâm	-	-	-

6.20.Piyale Paşa Câmii

Câmî, Sultan II. Selim'in damatlarından biri olan Osmanlı Kaptan-ı Derya'sı Piyale Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1573 yılında yapımı tamamlanan külliye içerisinde câmî, medrese, tekke, türbe, hazine, sıbyan mektebi, sebil, çarşı ve hamam bulunmaktadır. Câmînin mimari yapısı dönemin eserlerinden farklılık göstermektedir ve değişik bir minareye sahiptir (Tanman, 2007).

17 Mayıs 2019 tarihinde Piyale Paşa Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.40

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı Hüseynî Geçkili	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

12 Temmuz 2019 tarihinde Piyale Paşa Câmî günümüz salâ icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir:

Çizelge 3.41

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâm	-	-	-

6.21.Kılıç Ali Paşa Câmii

Tophanede Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa tarafından 1580 yılında Mimar Sinan'a külliye olarak yaptırılan bu eser, Evliya Çelebi tarafından 'İstanbul'da başka bir benzeri yoktur.' diye anlatılır. Câmî tek şerefeli iki minarelidir. Külliye Medrese, muvakkithane ve türbe ,medrese, hamam gibi bölümlerden oluşmaktadır. (Eyice, 2002).

15 Mayıs 2019 tarihinde Kılıç Ali Paşa Câmî günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir.

Çizelge 3.41

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı, Hüseyinî Geçkili	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı, Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

1 Haziran 2019 tarihinde Kılıç Ali Paşa Câmii günümüz salâ icrâsı aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Çizelge 3.42

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.22.Valide-i Cedid Câmii (Gülnuş Emetullah Sultan Camii)

3.Ahmet'in annesi Gülnuş Emerullah Sultan tarafından yaptırılan külliye , mimaride klasik Osmanlı uslubunun son örneğidir.1708 yılında inşasına başlanmış ve 1711 tarihinde ibadete açılmıştır. Muvakkithane, sıbyan mektebi,imaret,dükkanlar gibi halkın sosyal ihtiyaçlarını temin edeceği yapılardan oluşmaktadır.İki minaresinde ikişer şerefe bulunmaktadır.(Orman,2013).

9 Mayıs 2019 tarihinde Valide-i Cedid Câmii (Gülnuş Emetullah Sultan Camii) günümüz ezan icrâsı aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Çizelge 3.43

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkindi Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmında: Hüseynî, Bestenigar Geçkili	Uşşak Makâmı, Acem Geçkili	Rast Makâmı, Suznâk Geçkili	Segâh Makâmı, Müstear Geçkili	Hicaz Makâmı, Nişabur Geçkili

14 Haziran 2019 tarihinde Valide-i Cedid Câmii (Gülnuş Emetullah Sultan Camii) günümüz salâ icrâsı aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Çizelge 3.44

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.23.Valide-i Atik Câmii

3. Murad'ın annesi Nur Banu Valide Sultan tarafından, Mimar Sinan'a 1570-1579 yıllarında yaptırılan câmi, külliye olarak inşa edilmiş ve medrese, tekke, imaret, darüşşifa gibi mimari yapılardan oluşmaktadır. Selâtin câmi'lerinde olduğu gibi câmi iki minarelidir. Hünkâr mahfili bulunmaktadır. (Tanman, 1991).

6 Ağustos 2019 tarihinde Valide-i Atik Câmii günümüz ezan icrâsı aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Çizelge 3.45

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı

9 Ağustos 2019 tarihinde Valide-i Atik Câmii günümüz salâ icrâsı aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Çizelge 3.46

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

6.24.Üsküdar Selimiye Câmii

Sultan III. Selim tarafından külliye olarak yaptırılan câmii'nin temeli 1802'de atılmış ve 1805'de tamamlanmıştır.Külliyenin mimarı Hassa Başmimarı Mehmed Arif Ağa ve sonrasında Başmimar Ahmed Nurettin Ağa'dır. Birer şerefeli iki minaresi bulunmaktadır. (Ramazanoğlu, 2009).

30 Ağustos 2019 tarihinde Üsküdar Selimiye Câmii günümüz ezan icrası aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Çizelge 3.47

Sabah Ezanı	Öğle Ezanı	İkinci Ezanı	Akşam Ezanı	Yatsı Ezanı
Sabâ Makâmı	Uşşak Makâmı	Rast Makâmı	Segâh Makâmı	Hicaz Makâmı, Nişabur Geçkili

30 Ağustos 2019 tarihinde Üsküdar Selimiye Cami günümüz salâ icrâsı
aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Çizelge 3.48

Cuma Salâsı	Sabah Ezanından önce Sabah Salâsı	Cenaze Salâsı	Cuma Akşamı Salâsı
Dilkeşhâverân Makâmı	-	-	-

7. SONUÇ

İstanbul Selâtin Câmilerinde Ezan ve Salâ Geleneğinin Günümüz İcralarının Tespiti isimli tez çalışmamızda yapmış olduğumuz araştırmalar, gözlemler, röportajlar ve edindiğimiz kayıtlar sonunda şu sonuçlara vardık:

Selâtin Câmileri; câmi mûsikîsine kattıkları zenginlikle, sanatlı icrâlarla diğer beldelerdeki câmileri etkileyen bir konumda olmuşlardır. Ayrıca, Türk musikîsinde klasik tavrın, üslubun doğmasına vesile olmuştur. Ezan ve salâ İslam'ın en ulvî şâirlerindendir. Dinin özünü, temel akîdesini dış âleme açan pencerelerdir. Peygamber Efendimiz (S.A.V.) döneminden itibaren dinle sanatın, mûsikî ile ibadetin bütünleşmiş halinin en mükemmel ifadelerinden birisi olmuştur. Geçmişten günümüze kadar özellikle Türk mûsikîsi makâmlarıyla icrâ edilerek farklı dinden, farklı kültürden insanlar üzerinde bile derin izler bırakmıştır.

Ezan ve salânın vakit ve makâmla çok sıkı bir ilişkisi vardır. Hangi vakitte hangi makâmda ezanın, salânın okunacağı asırlarca devam eden bir tecrübe ile belirlenmiştir. Bu tecrübe edişte din adamları (imamlar, müezzinler, mutasavvıflar) müzisyenler, hekimler çok belirleyici olmuştur. Ayrıca yukarıda ifade etmeye çalıştığımız tecrübe ezan ve salâda İstanbul tavrının oluşmasına da zemin hazırlamıştır.

Ezan ve salânın hangi makâmlarda icrâ edileceği konusunda öne çıkan bir başka husus güfte yapıları ve mûsikî cümleleridir:

Ezan; güfte yapısı bakımından kısa lâfızlardan oluşmasından dolayı gelenekten itibaren (ulaşabildiğimiz kayıtlar, uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda) genellikle basit makâmlarda icrâ edilmiştir. Basit makâmlardaki mûsikî cümleleri ile ezanın lâfızları bir uygunluk oluşturmuştur.

Salâda ise cümle yapısındaki lâfızların genişliğinden dolayı (ezana göre) daha çok birleşik makâmlarla ve birleşik makâmların daha uzun mûsikî cümleleri ile de icrâ edilmiştir.

Yapılan tetkikler sonucunda günümüzdeki ezan ve sala icralarının gelenekteki ezan ve sala icralarıyla makamsal analiz açısından örtüştüğünü görmekteyiz. Sabah ezanı Saba makamındadır. İçerisinde Bestenigâr, Hüseyni, Dügâh geçkili icra edilir. Öğle ezanı Uşşak makamında icra edilir. İkinci ezanı gelenekte Hicaz makamında olmasına rağmen günümüzde Rast makamında okunmaktadır. Akşam ezanı Segâh, Yatsı ezanı da gelenekte Rast makamda okunmasına rağmen günümüzde Hicaz olarak okunmaktadır. Bu saydığımız makamlar gelenekte de ezanda icra edilmekteydi. Salada ise gelenekteki makamsal icraya nazaran günümüzde Dilkeşhaveran makamı ve cenazelerde okunan ise Hüseyni makamı ile icra olunmaktadır.

Bir başka tespit ise; ezan ve salâ icracılarının (müezzinlerin ve imamların) musiki bilgisi açısından yetersiz olduğu ve bu noktada eğitilmeleri gerektiğidir. Çünkü ezan ve sala icrasında okuyan imam ya da müezzin yeterli musiki bilgisine sahip olmadığından makama hakimiyette, makamın seyrinde asma karar ve karar perdelerinde , güftelerin telaffuzunda makam-güfte ahengini bozmaktadır. Makam ve güfte birlikteliğinde müzikal ahengi korumak gerekmektedir.

Tavır ve üslup açısından gelenekteki ezan ve salâ icralarına göre günümüzdeki icralar İstanbul tavrından uzaklaşmıştır. Arap üslubun(çoğu zaman üslupsuz) ve arabesk tavrın günümüzdeki ezan ve salâ icralarına hâkim olduğu görülmektedir.İstanbul tavrının (İstanbul ağzının) en önemli temsilcilerinden Hafız Kâni Karaca'nın ölümü ile bu tavır unutulmaya yüz tutmuştur.

Araştırmamızda İlahiyat Fakültelerinde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kendi hizmet içi programlarında ezan ve salânın icrasıyla ilgili teorik olarak görülen eğitim programlarının pratiğe yansımadağı anlaşılmıştır. İslam medeniyetinin önemli bir unsuru olan ezan ve sala kültürünün yaşatılması ve gelecek nesillere geleneksel haliyle aktarılması büyük önem arz etmektedir. Bu noktada TRT İstanbul Radyosu Ney Sanatçılarından Ahmet Şahin'in İstanbul tavrının tesbiti ve nesillere tanıtımı ile ilgili yapmış olduğu çalışmalar önemlidir.

Ezan ve salânın icrasında tekrar İstanbul tavrına dönülmesi için:

İmam, hatip ve müezzinlerin cami görevlerine atanmadan önce İmam Hatip ve İlahiyat Fakültelerinde çok ciddi bir mûsiki eğitime tabi tutulması, özellikle

selâtin câmilerinde ve merkezi câmilerde görev yapacak imam hatip ve müezzinlerin en az iki yıllık bir konservatuar eğitimi almaları önerilir.Konservatuarlarda Câmi Mûsikisi üzerine Türk Makam Mûsikisi'ne dayalı, pratiğe dönük performans ağırlıklı önemlidir.

İmam hatip ve müezzinler câmi görevine atandıktan sonrada Diyanet İşleri Başkanlığı konservatuarlarla ortaklaşa hizmet içi eğitim kursları düzenlemeli,öncülüğünü ortaya koymalı.Diyanet İşleri Başkanlığının bir taraftan görevlilerin performansını artırıcı pratiğe dönük kurslar düzenlerken ,diğer taraftan İstanbul tavrının tesbiti ve gelecek nesillere aktarılması noktasında yetkin kişilerle ciddi çalışmalar yapması önerilir.

8. KAYNAKLAR

- Adıvar, A.; Arat, R.; Ateş A.; Kafesoğlu, İ. ve Yazıcı, T. (1988). 'Mescid'. MEB İslam Ansiklopedisi. C.3.45-47. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Adıvar, A.; Arat, R.; Ateş, A.; Baysun, C.ve Darkot, B. (1979). 'Minare'. MEB İslam Ansiklopedisi. C.8 ,1-16. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ak, A. Ş. (2002). Türk MüsİKİSİ Tarihi. Vol.151. Akçağ Yayınevi.
- Akçıl, N. Çiçek. (2008). 'Rüstem Paşa Külliyesi', TDV İslam Ansiklopedisi, C.35, 293-294. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Akdoğan, B. (2001), 'Câhiz Ve MüsİKİnin Tesiri Hakkındaki Makalesi'. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 42(1),.247-256.
- Akdoğan, Bayram. (2007), 'Fethullah Şİrvânî'ye Göre Makâmların Tesirleri ve İcrâ Edileceği Vakitler', A.Ü.İ.F. Dergisi, C.48,1.
- Aksu, H. (2006). 'Musallâ Taşı', TDV İslam Ansiklopedisi. C.31,233. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, N. (2004), 'Mescid-i Aksa', TDV İslam Ansiklopedisi. C.29, 268-271. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, N. (2005). 'Minber'. TDV İslam Ansiklopedisi. C.30 ,101-103. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Can, Selman. (2013). 'Yıldız Camii', Gündüz, Filiz. (2007). 'Ortaköy Camii'. TDV İslam Ansiklopedisi, C.43, 540-541. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Çetin, A. (1995). 'Ezan', TDV İslam Ansiklopedisi. C.12 ,43-45. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Çoban, A. (2005). Müzikterapi: Ruh Sağlığı İçin Müzikle Tedavi. 45-46-51, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çobanoğlu, A. Vefa. (2003). 'Laleli Külliyesi', TDV İslam Ansiklopedisi, C.27 ,86-89 . Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Çobanoğlu, A, Vefa. (2013). ' Yeni Câmî Külliyesi', TDV İslam Ansiklopedisi, C.43. 439. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Demirtaş, Y. (2009). 'Türk Dinî MüsİKİSİ Formları'. İlahiyat Fakültesi Dergisi 14:1. Elazığ ,.213-227,

- Devellioglu, F. (2007). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Akaydın Kitabevi Yayınları. 24. Basım, Ankara.
- Dolay, Ö.A. (1973) Ezan, Bahar Yayınları. İstanbul.
- Erdemli, S.Selmin.(1996). Genel Hatları İle Fârâbi, Ege Üniversitesi Devlet Türk Müsikîsi Konservatuarı Temel Bilimler Bitirme Tezi, 20-21 İzmir
- Ergun, Sadeddin Nüzhet. (1942) Türk Musikisi Antolojisi, C.1,666, İstanbul Rıza Koşkun Matbaası.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet. (2017) Türk Musikisi Antolojisi, 628, İstanbul Vadi Yayınları.
- Eroğlu, Süleyman , (2010) “Edebi Bir Tür Olarak Mevlidler” Mevlid ve Süleyman Çelebi Uluslararası Mevlid Sempozyumu, 109-112 TDV Yayınları, Ankara
- Erzi, İ. (1987). ‘Hadikatü’l-Cevami’, Câmilerimiz Ansiklopedisi – Ayvansaraylı Hafız Hüseyin. C.1,17. İstanbul: Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları.
- Erzincan, T. (2005). ‘Mihrap’. TDV İslam Ansiklopedisi. C.30 ,30-34. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları .
- Eyice, Semavi, (1994). ‘Edirnekapı Camii ve Külliyesi’, TDV İslam Ansiklopedisi, C.10 ,446-448. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Eyice, Semavi. (1992), ‘Beyazıt II Camii ve Külliyesi’, TDV İslam Ansiklopedisi, C.6 ,45-46. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Eyice, Semavi. (1995). ‘Eyüp Sultan Külliyesi’. TDV İslâm Ansiklopedisi.. C.12 ,9-12. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Eyice, Semavi. (1995). ‘Fatih Camii ve Külliyesi’. TDV İslâm Ansiklopedisi.. C.12 ,244-249. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Eyice, Semavi. (2002). ‘Kılıç Ali Paşa Külliyesi’. TDV İslam Ansiklopedisi, C.25 ,412-414. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Eyice, Semavi. (2002). ‘Koca Mustafa Paşa Camii ve Külliyesi’, TDV İslam Ansiklopedisi, C.26 ,133-136. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Eyice, Semavi. (2007), ‘Nuruosmaniye Külliyesi’, TDV İslam Ansiklopedisi, C.33 ,264-266. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Göncüoğlu, S.,Kumbasa Z. (2006). Gelenekten Geleceğe Câmiler. İstanbul, 27, İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Gündüz, F. (2005). ‘Minare’. TDV İslam Ansiklopedisi. C.30, 98-101. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gündüz, Filiz. (2007). ‘Ortaköy Camii’. TDV İslam Ansiklopedisi, C.33, 408-409.

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Heyet, (1990). 'Ezan' . Şamil İslam Ansiklopedisi. C.2, 132. İstanbul: Şamil Yayınevi.

İnançer T. Tarihi Türk MüsİKİSİ Topluluğu Müdürü. 'Ezan ve Salâ' konulu kişisel görüşme. 2016. İstanbul.

Kalfazde, Selda. (1994). 'Dolmabahçe Camii', TDV İslam Ansiklopedisi, C.9, 502-503. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kaplan, Zeki. (1991), "Dini Musıki Dersleri" 66, İstanbul Meb Yayınları.

Karadeniz, Ekrem. (1965), "Türk MüsİKİSİ Nazaryatı Ve Esasları",167, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Karakaya, Enis. (2009). 'Koca Sinan Paşa Külliyesi', TDV İslam Ansiklopedisi, C.26 ,139-140. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karaman, H. Özek, A., Dönmez, İ., Çağrııcı, M., Gümüş, S., Turgut, A. (1999). Kur'ân-ı Kerım ve Açıklamalı Meâli.17-203-336, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Koca,Fatih (2017), 'İslam Medeniyetinde Salâ ve Salâvat Geleneği Anadolu Örneği',65, Ankara,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kurtbil, Z. H. (2005). 'Minber'. TDV İslam Ansiklopedisi. C.30. 103-106. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Küçükaşçı, M. S. (2006). 'Müezzin'. TDV İslam Ansiklopedisi. C.31. 491-496. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Mülayim, S. (2010), 'Süleymaniye Camii ve Külliyesi', TDV İslam Ansiklopedisi, C.38 ,114-119. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Mülayim, Selçuk. (1992). 'Beylerbeyi Camii ve Külliyesi' TDV İslam Ansiklopedisi, C.9 ,502-503. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Orman, İ. (2005). 'Mihrimah Sultan Külliyesi'. TDV İslam Ansiklopedisi. C.30. 40-42. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Orman, İsmail. (2010), 'Şehzade Külliyesi'. TDV İslam Ansiklopedisi, C.38 ,483-485. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Önkal, A. Bozkurt, N. (1993). 'Cami'. TDV İslam Ansiklopedisi. C.7.,91-92. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özkan, İsmail Hakkı. (2001), "Kaside" TDV İslam Ansiklopedisi C.24, 566 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Önkal, Ahmet ve Bozkurt, Nebi. (1993), 'Câmi'. TDV İslam Ansiklopedisi. C.7, 91-92. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Özalp, M. N. (2000). Türk Mûsikîsi Tarihi, C.1.107-117, (5. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.

Özcan, N. (1995). 'Mûsikî'. TDV İslam Ansiklopedisi. C.12. 43-45. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özcan, N. (2000). XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Dinî Mûsikî', Yeni Türkiye Dergisi, Osmanlı Özel Sayısı. C.4, 34.

Özcan, N. (2006). 'Musikî', TDV İslam Ansiklopedisi, C.31, 261-263. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özcan, N. (2009). 'Cami'. TDV İslam Ansiklopedisi. C.36, 15-16. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ramazanoğlu, Gözde, M. (2009). 'Selimiye Külliyesi ve Camii', TDV İslam Ansiklopedisi, C.36 ,434-436. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Sarı, Mehmet Ali.- Aktaran: Ahmet Atmaca. (2014). 'Dinî Mûsikî' konulu kişisel görüşme. İstanbul.

Şahin, Ahmet Aktaran: Ahmet Atmaca (2012), Emekli TRT Devlet Sanatçısı 'Ezan ve Salâ çalışması' konulu kişisel görüşme. İstanbul.

Sezikli, Ubeydullah (2011), "Temcid" TDV İslam Ansiklopedisi, C.37, 410-411, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Tanman, M. B. (2005). 'Mahfil'. TDV İslam Ansiklopedisi. C.27, 331-333. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tanman, M. Baha. (1991). 'Atik Valide Sultan Külliyesi'. Külliyesi', TDV İslam Ansiklopedisi, C.4 ,68-73. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Tanman, M. Baha. (2007). 'Piyale Paşa Külliyesi', TDV İslam Ansiklopedisi, C.34, 297-301. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Uğur, M. İ.Ü Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi.(2014), 'Vakitlerin İnsan Psikolojisi Üzerine Etkisi'. İstanbul.

Yavaşca, Alâeddin. (2002), Türk Mûsikîsi'nde Kompozisyon ve Beste Biçimleri, 622-630-637-697-676-645-623, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı İstanbul.

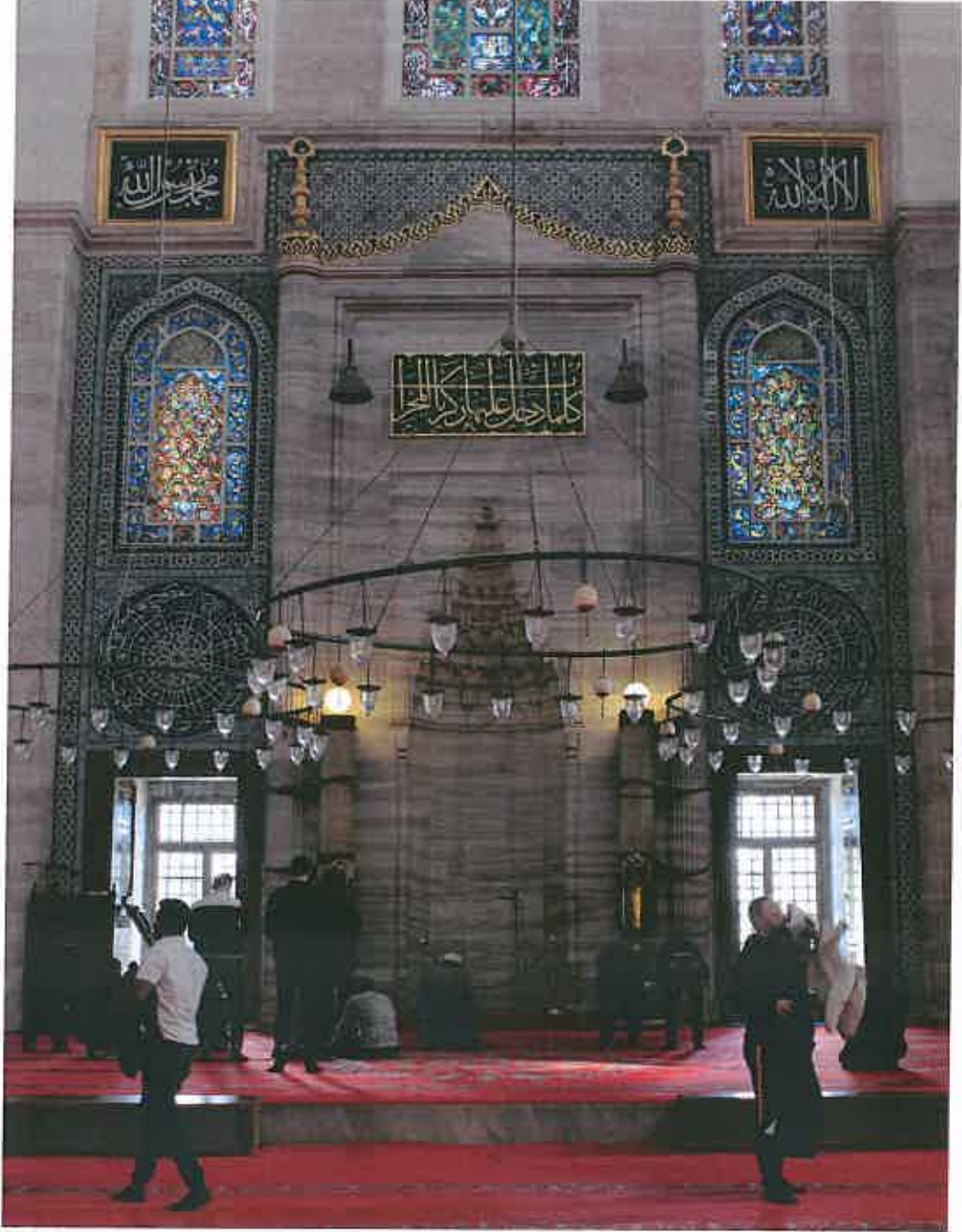
Yavaş, Doğan. 'Pertevniyal Valide Sultan Külliyesi', TDV İslam Ansiklopedisi, C.34 ,241.242. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Yiğitbaş, M. S. (1972). Mûsikî İle Tedavi. 307-308, İstanbul: Yelken Matbaası.

Yüksel, İ. Aydın. (2009). 'Sultan Selim Camii ve Külliyesi'. TDV İslâm Ansiklopedisi.. C.37 ,513-516. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

9. EKLER

EK 1

Resim -1 Süleymaniye Câmisi Mihrab

EK 2

Resim-2 Süleymaniye Câmî, Minber

EK 3

Resim-3 Süleymaniye Câmisi, Kürsü

EK 4

Resim-4 Süleymaniye Câmisi, Minare

EK 5

Resim-5 Süleymaniye Câmisi Hünkar Mahfili

EK 6

Resim-6 Süleymaniye Câmisi, Müezzin Mahfili

EK 7

Resim- 7 Süleymaniye Câmisi, Hanımlar Mahfili

EK 8

Resim- 8 Süleymaniye Câmisi, Maksure

EK 9:

Sabah Ezânı

(Sabâ Ezân)

Al la? hü ek ber al la? hü ek ber Al la? ühü ek ber Al

la? hü ek ber Eş he dü

el lâ i lâ he il lâ il la?

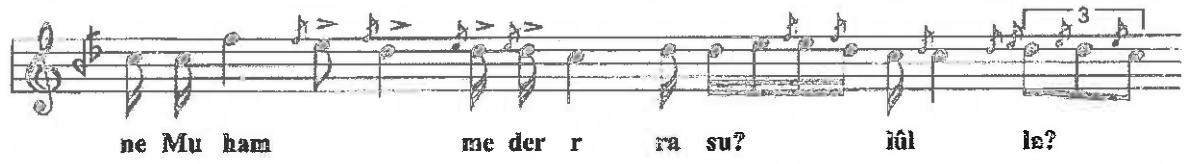
h Eş he dü el lâ

i la? he il i lâ il la?

h Eş he dü en ne Mu ham me der ra

sü lâ il la?

h Eş he dü en n

ne Mu ham me der r ra su? iul la?

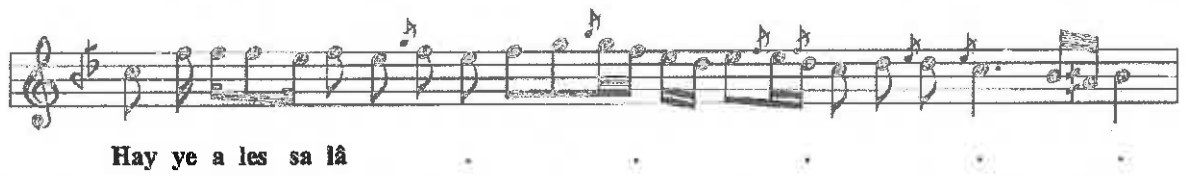
gliss.

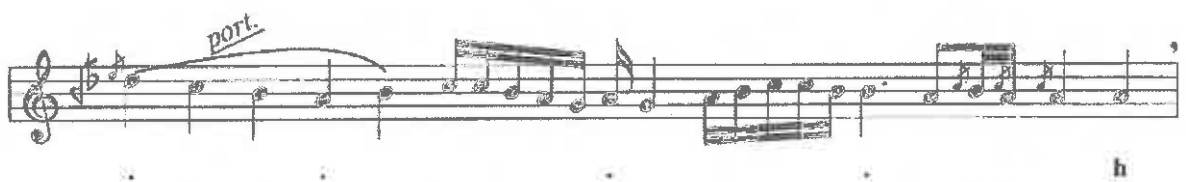
Hay ye a les sa la?

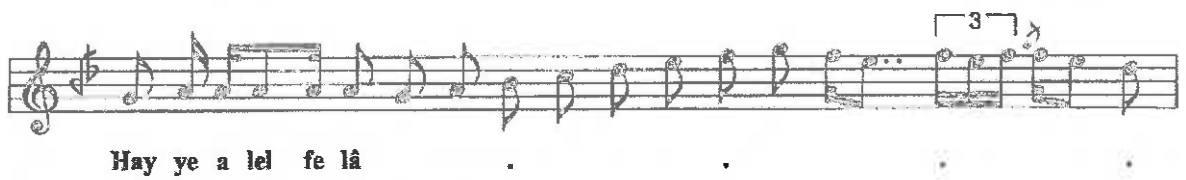
vib.

Hay ye a les sa lâ

port.

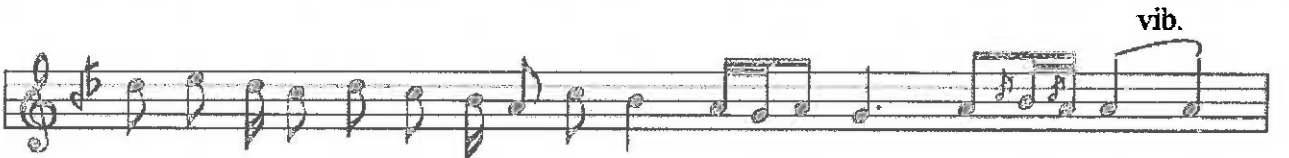
Hay ye a lel fe lâ

ñ Hay ye a lei fe lâ

[3]

vib.

h

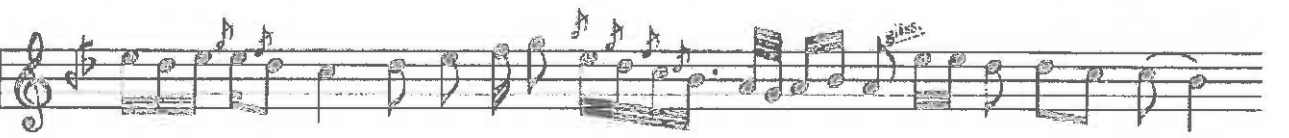
tr.....

Es sa lâ tü hay rum mi nen nevv

[3] gliss.

m Es sa lâ

gliss.

tü hay rum

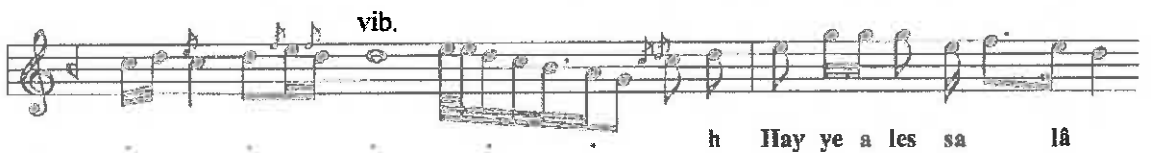
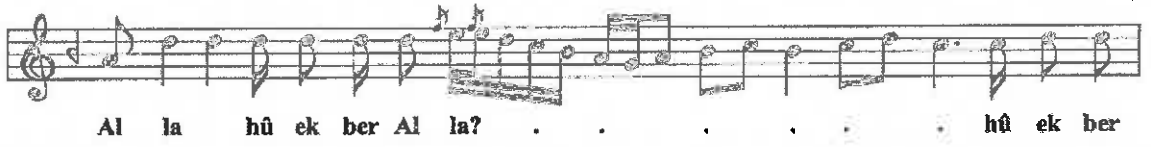
mi nen n nevy . . . in

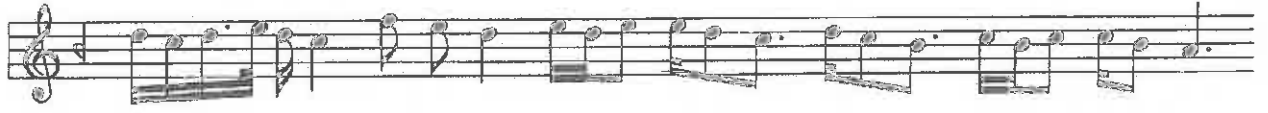
Al la? hü ek ber Al la?

hü ek ber Lá . . . i lá he

il. . . lái la? . . . h

Öğle Ezânı
(Uşşak Ezân)

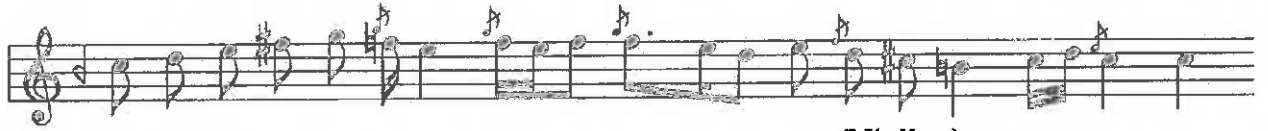

Yürük

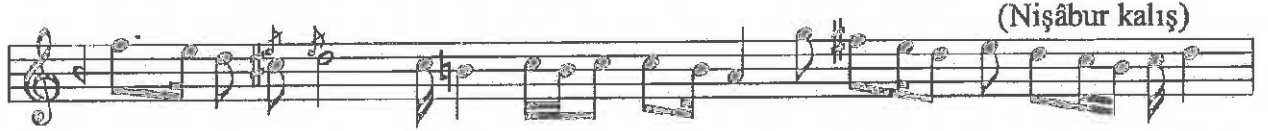

h Hay ye a lel fe

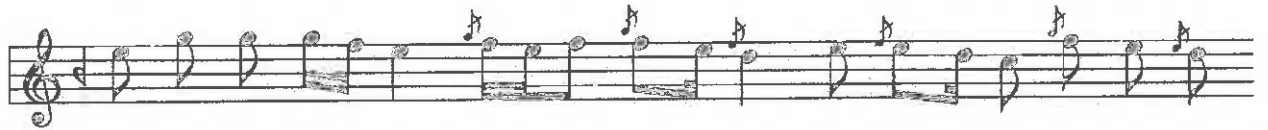
lâ

(Nişâbur)

(Nişâbur kalış)

h

Hay ye a lel fe lâ

h

Al lâ hu? ek be ral lâ

hü ek ber

Lá i lâ he il lâi la? h

Salâ

Es sa lâ tü ves se lâ mü a leyk

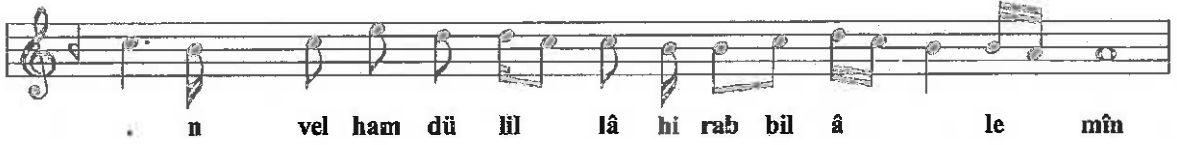
a ley ke ya? sey yi de na ra sũ lâi la? .. h

Es sa lâ tü ves se lâ mü a leyk

a ley ke yâ ha bî bal la h

Es sa lâ tü ves se lâ ç mü a leyy.. k

a ley ke yâ sey yi del ev ve lî ne vel â hi rî . .

İkinci Ezânı (Hicaz Ezân)

Al la hü ek ber Al la hü ek ber Al la hü ek be ral la

hü ek ber Eş he dü en la i la he il lal la Eş he dü en

la i la he il lal lah Eş he dü en ne mü ham me der ra sü lül

lah Eş he dü en ne mü ham me den ra

su lül lah Hay yaa les sa lah

Hay yaa les sa lah

Hay yaa lal fe lah

Hay yaa le lfe lah

Al la hü ek ber Al la hu ek ber

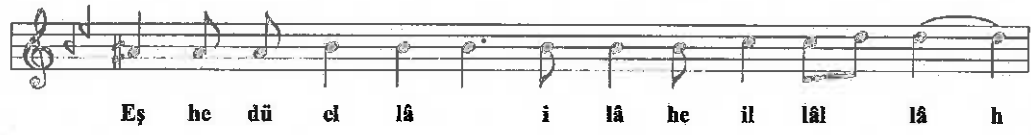
la i la he

il lal lah

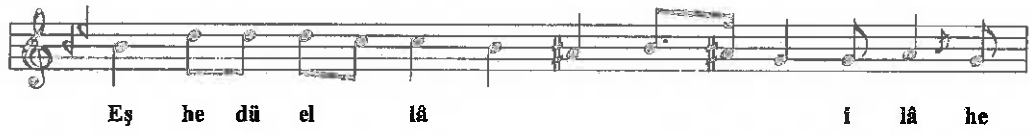
Akşam Ezânı
(Segâh Ezân)

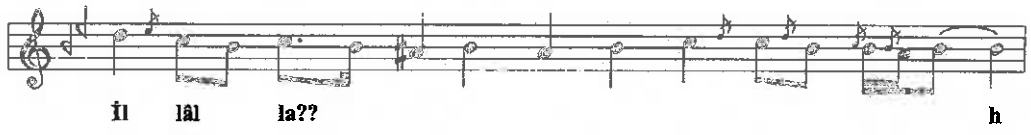
Al lâ hû ek be ral lâ hû ek ber lâ hû ek ber

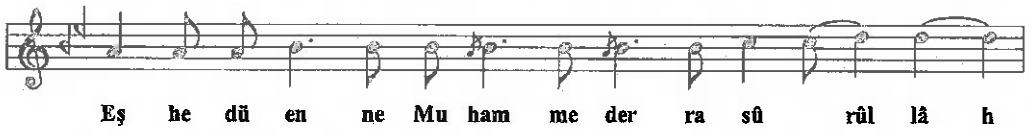
Eş he dü el lâ i lâ he il lâ il lâ h

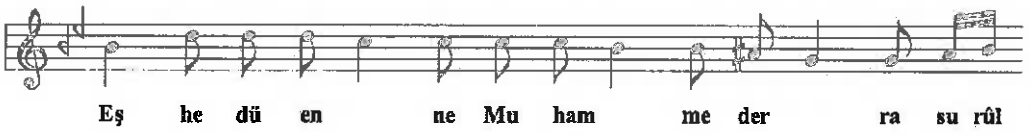
Eş he dü el lâ i lâ he

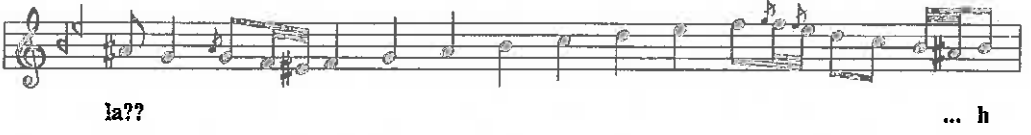
il lâ il la?? h

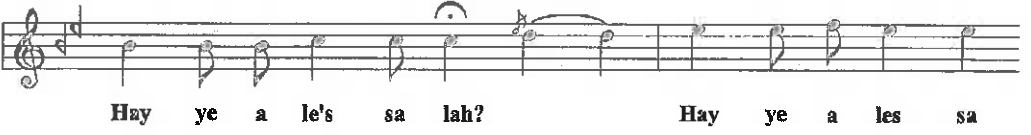
Eş he dü en ne Mu ham me der ra sül rül lâ h

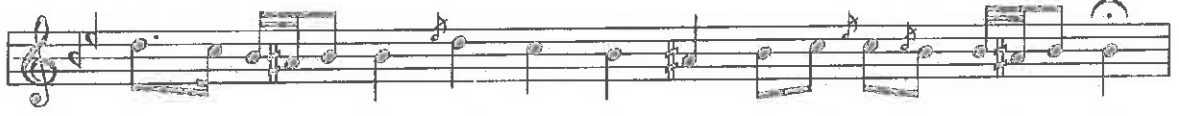
Eş he dü en ne Mu ham me der ra su rül

la?? ... h

Hay ye a le's sa lah? Hay ye a les sa

lâ

... h

Hay ye a lel fe lâ

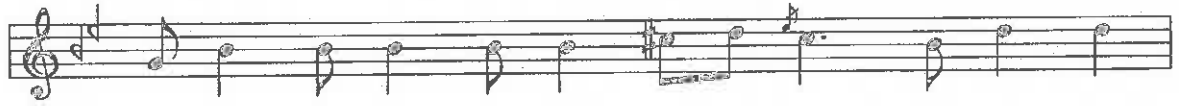
... h

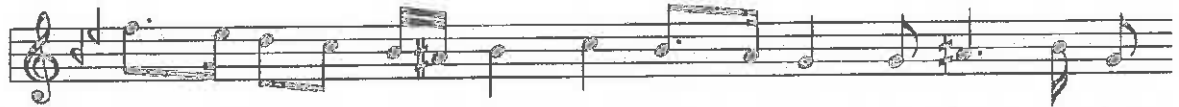
Hay ye a lel fe lâ

... h

Al lâ hü ek ber Al lâ hü ek ber

Lâ

i lâ he

il

lâ'l

la??

h

Ahmed Şahin
31 Şubat 2011

Yatsı Ezânı

(Rast Ezân)

Al la hü ck ber A la hü ck ber Al la hü ck ber al la hü ck ber

Eş he dü en la i la he il lal lah Es he dü en la i la he il la

Eş he dü en ne mü ham me der ra su lül lah Eş he dü en ne mü ha

me der ra su lül lah Hay yaa les sa lah

Hay yaa le sa lah

Hay yaa lcl fe lah

Hay yaa le fe lah

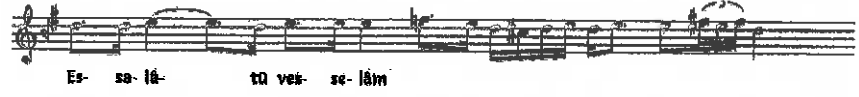
Al la hü ek ber Al la

hü ck ber la i la hc il lal lah

DİLKEŞHÂVERÂN SABAH SALÂSI*

Serbest

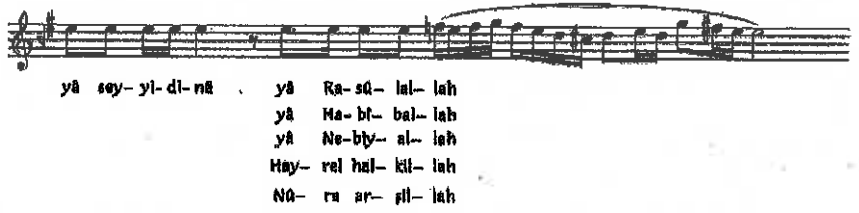
Beste: Hatib ZAKIRI Hasan Ef.

Es- sa- lâ- tı ver- se- lâm

a- leyk a- ley- ka

yâ sey- yi- di- nâ yâ Ra- sâ- lal- lah
yâ Ha- bt- bal- lah
yâ Ne- bî- al- lah
Hay- rel hal- kil- lah
NA- ru ar- şil- lah

Al- lah (rı) Al- lah

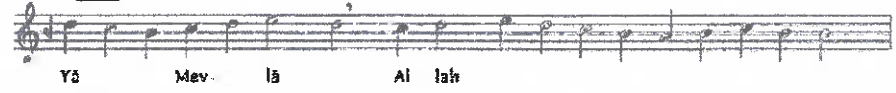
(lah) (rı) Al- lah Mevâ Hâ D.C.

BAYÂTÎ BAYRAM VE CUMÂ SALÂSÎ

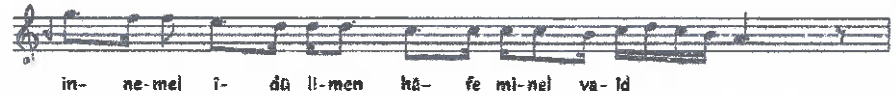
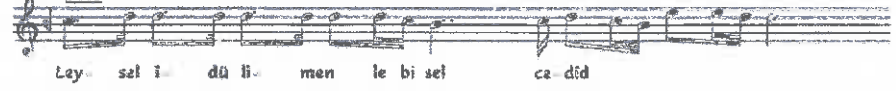
Serbest

Beste: Hatib Zâkirî Hasan Ef.

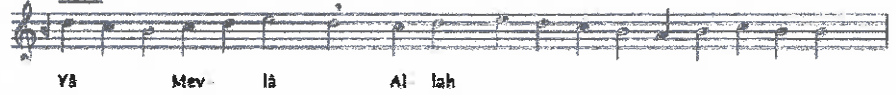
Koro

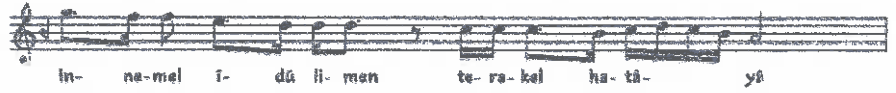
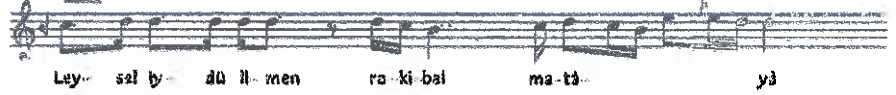
Solo

Koro

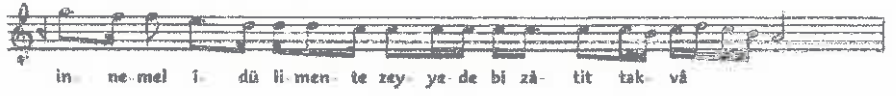
Solo

Koro

Solo

Koro

HÜSEYİNİ CENÂZE SALÂSI

Serbest

Beste: Matib Zâkirî Hasan Ef.

Solo

Lâ ilâhe ilâh
Vah dehu lâ şerîke hü

Ve lâ nazî ve leh Mu ham me dün e mi nul lâ hi Hak kan ve sid kan

Al lâ hüm me sal li a lâ sey yidî nâ Mu ham me din ve a lâ

Cumhur

ve a lâ a li Mu ham med

Solo

ve sal li ve sel lim a lâ es u di ve eş ra fî nû ri ri ca mîl en bi yâ i vel mürselin

Cumhur

vel ham dû il lâ hi rab bil â le min

MÂYE CENÂZE SALÂSI

Serbest

Gufto: ?
Beste: ?

Es sa lâ ac ci lâ bis sa lâ ti kab lel fevt

Ac ci lâ bit tav be ti kab lel mev

Yâ Mev lâm Al lah Al lah

Al lah Al lah Yâ

Mev-lâ Yev-me lâ yev-fe-u mâ- lûn ve-lâ

be-nun El lâ men e tal lâ he bi kal bin se lim

Yâ Mev-lâ

10. ÖZGEÇMİŞ

04.08.1971 tarihinde Gümüşhane Torul ilçesinde doğdu. İlkokulu Torul ilçesinde.orta ve liseyi Gümüşhane İmam Hatip Lisesinde bitirdi ve Torul ilçesinde imam hatip olarak göreve başladı.Torul ilçesinde dört yıl imam hatplik yaptıktan sonra 1995’de İstanbul’a tayin oldu.İstanbul’un farklı ilçelerinde imam hatipik ve müezzinlik görevlerinde bulundu.Halen Bebek Hümâyun-u Âbad Câmî’inde din görevlisi olarak hizmet vermektedir.

Din görevlisi olarak hizmet verirken tahsiline de devam etti Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi ve İlâhiyat Önlisans programlarında okudu.

Mûsiki eğitimine Hafız Bestekâr Amir Ateş Hoca’da başladı Kendisinden iki yıl ezan,sala mevlid-i şerif gibi dini mûsiki formlarını meşketti ve bazı Türk mûsikisi makamlarını öğrendi.Daha sonra Emin Ongan Üsküdar Mûsiki Cemitetine kaydoldu. Burada üç yıl Türk Mûsikisi öğrenimi gördü.Değerli hocalardan repertuar nazariyat, solfej,usul,edebiyat,besteetüt dersleri aldı.Mûsikiyi teknik olarakta öğrenmeye çalıştı.Üsküdar Mûsiki Cemiyetinden sonra Prof.dr. Alâeddin Yavaşca Hocanın öğrencisi oldu.Kendisinden iki yıl İTÜ Türk Mûsikisi Devlet Konservatuarı ,dört yılda Haliç Üniversitesi Konservaturı Türk Mûsikisi Ses Eğitim Bölümü olmak üzere altı yıl ileri derecede Türk Mûsikisi meşketti.Makam analizi,usul,üslup nazariyat dersleri aldı.Bu esnada iki yıl kadarda Prof.dr. Nevzat Atlığ Hoca’nın koro çalışmalarına katıldı.

2007 yılında Haliç Üniversitesi Konservaturı Türk Mûsikisi Ses Eğitim Bölümünde Yüksek Lisansa başladı.”İstanbul Selâtin Câmileri Örnekleminde Ezan ve Salâ Geleneğinin incelenmesi ve Günümüz İcralarının Tesbiti ‘’ isimli tez çalışmasıylada bitidi.